

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Η ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

(Κατά τὸν Καθηγητὴν Ἄλ. Ρίγλ)

Καὶ αὐτὸς ὁ ἀνούμενος εἰς τοὺς συγχρόνους τὴν ἰκανότητα τοῦ νὰ ἐκφέρωσιν ἀμερόληπτου κρίσιν περὶ τῆς ἀξίας ἢ τούναντίον τῆς νεωτέρας τέχνης ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίσῃ εἰς αὐτὴν προκαταβολικῶς ἀμετρον ἱστορικὴν σημασίαν. Διότι ἐν αὐτῇ βλέπομεν μετὰ παρέλευσιν μακροῦ χρόνου αὐθις ἀνατέλλουσαν νέαν ἐκ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως διεύθυνσιν, ἧς ἡ ἐμφάνισις καὶ ἡ ὑπαρξίς δὲν ἐξηγεῖται ἀπλῶς ἐκ τοῦ περιστατικῆς μόνον, ὅτι μέρει τις εὐπόρων θέλουσι διὰ παραπληρωμάτων νὰ ἐξωραίσωσι τὰ κενὰ τῶν ἐν τοῖς μεγάλοις αὐτῶν τοίχων, ἀλλ' ἀπορρέει ἐκ τῆς ἀξιώσεως νὰ πληρώσῃ γενικὴν τοῦ κοινοῦ αἰσθητικὴν ἀνάγκην. Ὁ σκοπός, ὃν ἐξ ἀρχῆς ἡ νεωτέρα τέχνη ἑαυτῇ προέθετο, οὐδεὶς ἄλλος ὀνομαστικῶς ἦτο, ἢ ἐκεῖνος, ὃν πᾶσα ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τεχνικῆ διεύθυνσις ὡς ἴδιον ἑαυτῆς διεκήρυξεν, ἢ ἐκ νέου δηλαδὴ προσάρτησις εἰς τὴν φύσιν. Καίτοι δὲ ἀπὸ τὴν πρώτην αὐτῆς ἀρχὴν μόλις ἐν τέταρτον αἰῶνον διέρρευσεν, ἐγείρονται ἤδη φωναὶ ἀπαιτοῦσαι καὶ πάλιν ἐπάνοδον εἰς τὴν φύσιν. Καὶ ἐκεῖνον μὲν, ὅστις φύσιν λέγων ἔννοεῖ τὴν σύμφωνον τῇ κοινῇ πείρᾳ ἀντικειμενικῆν τῶν πραγμάτων ἀποτύπωσιν, τοιαῦτα ἐπικλήσεις ἀπέναντι καλλιτεχνικῶν προϊόντων νεωτάτων, ὧν εἰς μόνον ἀντιπρόσωπος ὁ Τῶροπ ἀρκεῖ νὰ μνημονευθῇ, οὐδόλως θὰ ἐκπληξώσιν. Ἄλλ' ἴσως μετ' ἀπορίας θελεῖ διερωτήσῃ τις, πῶς μετὰ παρέλευσιν τόσοῦ βραχέος χρονικοῦ διαστήματος ἡ μόλις κτηθεῖσα φύσις ἦτο δυνατόν πάλιν νὰ μεταπέσῃ εἰς τὸ ὅλως ἐναντίον, τὸ παρὰ φύσιν. Ἄλλ' ὅμως τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι εὐεξηγήτον, καθόσον πηγάζει ἐκ τῆς διχογνωμοσύνης ἡμῶν περὶ τὴν ἀντίληψιν τῆς φύσεως, τοῦτ' ἔστι τῶν ἀντικειμένων, ἢ ἀπεικόνισις τῶν ὁποίων εἶναι ἔργον τῶν πλαστικῶν τεχνῶν. Ἐν μέρει ἐπιζῆ ἐν ἡμῖν εἰσέτι ἢ ἐκ παραδόσεως διασωθεῖσα ἰδέα, ὅτι τὰ πράγματα ὑφίστανται καθ' ἑαυτὰ καὶ ὅλως ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἡμῶν καὶ συνεπῶς εἰς ἡμᾶς ὡς ὑποκείμενα θεωροῦντο τὰ πράγματα ἀντιπαρίστανται αὐτὰ ὡς ἀντικείμενα. Ἄλλ' ἐν τῇ πρωτοτύπῳ αὐτῆς ἀφελείᾳ ἢ θεωρίᾳ αὐτῇ ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὰ ἀρχαῖα μόνον ἀνατολικά ἔθνη· ἤδη οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀπ' ἑαυτῶν ἀνήλθον εἰς τὴν ἔννοιαν, ὅτι εἰς τὴν παροδικὴν τῶν πραγμάτων ὑπόστασιν ὑπολαμβάνει ὑποκειμενικόν τι, ὅπερ δὲν ἀνήκει τῷ ἀντικειμένῳ, ἀλλὰ παρεισάγεται εἰς αὐτὸ ὑπὸ τοῦ ὑπο-

κειμένου. Ἐνῶ λοιπὸν οἱ Ἕλληνες τὰς τυχαίας ταύτας καὶ ἐπὶ ἐκάστου παρατηρητοῦ παραλλασσοῦσας ὑποκειμενικὰς προσθήκας περιώρισαν ἐν τῷ καλλιτεχνήματι εἰς τὸν ἀναπόφευκτον ἐλάχιστον ὅρον, κατώρθωσαν ἰδίᾳ ἀναφορικῶς τοῦ τύπου τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ ἀγάλματι νὰ προσδώσῃν ἑκφρασίην λόγῳ καθολικοῦ κύρους καὶ ἀντικειμενικῆς πιθανότητος ἀνωτέραν ἐκείνης, οἷαν αὐτῇ ἡ φυσικὴ τοῦ ζῶντος ἀ.θρώπου ὑπαρξίς ἐπαρουσίαζεν. Ἐκτοτε, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δηλονότι τῶν Ἑλλήνων, ἡ σχέσις τοῦ ἀντικειμενικοῦ πρὸς τὸ ὑποκειμενικόν ἐν τῇ ἐμφάνισι τῶν πραγμάτων ἐδέσποζε μετὰ τῶν συνήθων μικρῶν μετακινήσεων πρὸς τὸ ἐν ἢ τὸ ἕτερον μέρος τῆς ὅλης ἀναπτύξεως τῶν πλαστικῶν τεχνῶν μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Ἄλλ' αὐτῇ ἐν γένει ἢ ἀνάπτυξις ἔτεινεν εἰς διηνεκὴ ἐπίτασιν τοῦ ὑποκειμενικοῦ, ἐπέζητεῖτο δηλαδὴ ἡ φύσις κατὰ μικρὸν ὀλιγώτερον εἰς τὸ ἀνεξάρτητον ἀντικειμενικόν καὶ περισσώτερον πάντοτε εἰς τι ἐκ τοῦ παρατηρητοῦ ἐξηρητημένον ὑποκειμενικόν. Τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς διευθύνσεως ταύτης, τὸν ὅλως ἀδέσμευτον ὑποκειμενικὸν ἀπαντῶμεν κατὰ φυσικὸν λόγον εἰς τὴν ἐσχάτην φάσιν τῆς ἀναπτύξεως, εἰς τὴν νεωτάτην τέχνην. Ἐξ ἀρχῆς ὁ σκοπὸς αὐτῆς ἦτο νὰ περιβάλλῃ, καθ' ὃν καὶ οἱ Ἰάπωνες τρόπον, τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα μὲ θελγητρον χρωμάτων διεργητικῶν καὶ ἐν τῷ σκοπῷ τούτῳ προδίδεται σημαντικὴ τοῦ ὑποκειμενικοῦ πρόοδος· ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς οἱ καλλιτέχνη, ἵνα παράσχωσιν εἶδος τι ἀντισταθμίματος, προσεῖχον ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν χρωμάτων νὰ μεθαρμόζωνται πρὸς τὴν γενικὴν παρὰ πᾶσι πείραν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐτήρουν διαγεγραμμένα τινὰ ἀντικειμενικότητος ὅρια. Ἐν τούτοις ἀπεδείχθη εὐθὺς ὅτι ὁ σχετικὸς αὐτός ἀντικειμενισμὸς ἦτο ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἐπιδιωκομένης (διὰ τοῦ ἀρχῆθεν ὑποκειμενικοῦ στοιχείου ἐν τῷ καλλιτεχνήματι) ἰσχυρᾶς διεργέσεως καὶ συνεπέια τούτου κατὰ μικρὸν παρηγωνίσθη ὑπὸ τοῦ ἀκράτου ὑποκειμενισμοῦ τούτου, ὥστε πράγματι σήμερον ἡ παράστασις τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων ἐν τῷ καλλιτεχνήματι συνήθως οὐδὲν πλέον τὸ κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν σύμφωνον τῇ κοινῇ πείρᾳ ὑπόστασιν αὐτῶν ἐν τῇ πραγματικότητι, εἰ μὴ τὸ πάντων στοιχειωδέστατον, ὡς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν θέσιν τῶν μελῶν. Ὁ καλλιτέχνης, ὅστις ἀκολουθεῖ ἀπλῶς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ὁρμὴν, οὐδὲν ἄλλο φυσικὰ πράττει ἢ ἐκεῖνο, ὅπερ εἶναι δικαίωμα αὐτοῦ καὶ καθήκον. Ἐν ὅμως ἡ σύγχρονος ἐποχὴ ἡμῶν ὠρίμασε πρὸς τόσοῦ ὑψηλὸν ὑποκειμενικόν.

σμόν, οὐδείς μετὰ βεβαιότητος νὰ ἀποφανθῇ σήμερον δύναται. Πάντως ὅμως ὑπάρχουσιν ἀκόμη πολλοί, εἴτινες ὄρισμένον τι ὑπόλοιπον ἀντικειμενικότητος καθολικοῦ κύρους ἐν τῇ ἀποτυπώσει τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων ὡς ἀπολύτως ἀναγκαῖον ἀπαιτοῦσι καὶ τούτου ἕνεκα, εἰ μὴ πιθανῶς καὶ ἕνεκα βαθυτέρων αἰτίων, εὐνόητον εἶναι πλέον τὸ νὰ ἀκούσονται διομαρτυρίαί, ὅτι ὑπάρχει πάντοτε ἀντικειμενικὴ φύσις καὶ ἀντίστοιχος αὐτῇ ἀντικειμενικὴ ἐν ταῖς πλαστικαῖς τέχναις αἰσθητικῆ.

Μεγίστης ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην προσεχῆς ἄξιον εἶναι οὐ πρό πολλοῦ εἰς φῶς ἐξελθόν βιβλίον τοῦ διὰ τὰς ἀνατομικὰς καὶ φυσιολογικὰς κατ' ἀνοσφραν πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν μελέτας αὐτοῦ γνωστοῦ καταστάσαντος ἰατροῦ Παύλου Ρισέρ¹. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι μὲν σχεδὸν ὡς εἰσαγωγή μόνον παρασκευαζομένης σειρᾶς ἐπιστημονικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν εἰδικῶν ἐρευνῶν περὶ τῆς μορφῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ περιέχει ἐν τούτῳ πλήρες πρόγραμμα νέας αἰσθητικῆς μετὰ ζωγράφου προσηλυτιστικῆς ὑπὲρ τῆς πρακτικῆς χρησιμοποίησεως αὐτῆς τάσεως. Πρὸ παντὸς παράδοξον εἶναι ὅτι τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου σχήματος κρίνεται καὶ πάλιν καθ' ἑαυτὸ ἄξιον ἐρένης, ἐνῶ ὁ ὑποκειμενισμὸς τὸ ἐξωτερικὸν ὄλων ἀδιακρίτως τῶν ἐν τῇ φύσει ἀντικειμένων θέτει ἐν ἴση μοίρᾳ καὶ εἰς τινὰς μάλιστα περιπτώσεις σκοπίμως καὶ ἀποφεύγει τὸν ἀνθρώπινον τύπον, διότι οὗτος τελεῖ πάντοτε ἀντικειμενικῶς νὰ καταλάβῃ ὑπεροχὴν τινὰ ἐπὶ τῶν περιβαλλόντων αὐτοῦ ἀντικειμένων. Διὸ ἐν τῇν εωτέρᾳ ζωγραφικῇ σπουδαίωτατον πρόσωπον ἐπὶ μακρὸν χρόνον διεδραμάτισεν ἡ τοιογραφία ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῆς λέξεως σημασία, ἐν ἧς ἐσχάτως ἡ νεώτερη τέχνη φαίνεται ὅτι προσδοκῶσι ἑαυτῇ νέαν διεύθυνσιν, ἡδύνατο νὰ ἐκλάβῃ τις τὸ φαινόμενον τοῦτο ὡς προάγγελον προσεχούσης καλλιτεχνικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Ρισέρ μάλιστα διατείνεται ὅτι καὶ κατ' ἀρχὴν καὶ καθ' ὑπαγόρευσιν σκοπίμων λόγων δέον αὐτῆς νὰ μετατεθῇ ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ δημιουργίᾳ τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος εἰς τὴν μορφήν τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ὃν ἀκρῶς τρόπον τοῦτο συνέβαινεν ἐν τῇ κλασικῇ ἀρχαίᾳ, ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ ἐν τῇ λεγομένῃ barocco² τῶν Ῥωμανικῶν λαῶν. Πρὸς τούτους ὁ Ρισέρ ὀρθότατα διέγνω ὅτι τὴν νεωτέραν τέχνην περιήγαγεν εἰς τὴν κατ' αὐτὸν οἰκτρὰν σημερινὴν θέσιν ἡ μονομερῆς ὑποκειμενικὴ πάντοτε καλλιέργεια τοῦ ψυχικοῦ (ἐσωτερικῆς ζωῆς) ἀντ' αὐτοῦ δὲ ὁ Ρισέρ συνηγορεῖ, ὡς στραφῆ ἐκ νέου ἡ προσοχὴ εἰς τὸ σωματι-

κόν, ὅπερ καὶ μόνον τῇ αἰσθήσει ὑποπίπτει καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀντικειμενικὸν διὰ τὸν ἀνθρώπον εἶναι καὶ ὡς τελικὸς σκοπὸς νὰ ὀρισθῇ ἡ συνδιαλλαγὴ ἀμφοτέρων τῶν ἀδιασπάρτων ἐν τῷ ἀνθρώπῳ παραγόντων κατὰ τὸ γνωστὸν λόγιον αὐτοῦ ὑγιῆς ἐν σώματι ὑγιεῖν, ὅπερ οἱ ἀρχαῖοι ἤδη καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ κατὰ τὸ ἡμισυ ἐκρωμανισθεὶς Φλαμανδὸς Ρουβενς ὡς βάσιν εἶχον. Καὶ ἂν οὐ πρό πολλοῦ Γερμανὸς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ἐν διτόμῳ πραγματεῖᾳ κατεπολέμησε τὴν θεωρίαν, ὅτι ἡ οὐσία ὄθεν τῆς τέχνης ἐγκτεται εἰς αὐταπάτην ἐν συνειδήσει, ἀναγινώσκωμεν καὶ παρὰ τῷ Ρισέρ ὡσαύτως ὅτι αἱ πλαστικαὶ τέχναι οὐδὲν ἄλλο ἢ θηρεύουσιν αὐταπάτην, ἀλλ' μᾶλλον ἀγωνίζονται νὰ παρασιτήσωσι τὴν πραγματικὴν ζωὴν, ὅτι ἐξ τότε μόνον ἀρκούναι εἰς τὸ φαινομενικόν, ὡς ἡ ἀνάγκη αὐτῆ, ὡς ἐν τῇ ἀποτυπώσει ἐλευθέρων τῆς ζωῆς κινήσεων, ἀφεύκτως ἐπιβάλλεται αὐταῖς. Ἰπάρχει ἄρα τῷ ὄντι κατὰ τὸν Ρισέρ ἀντικειμενικὴ αἰσθητικὴ, ὅριά τινὰ δηλονότι καθολικοῦ κύρους καὶ κοινῶς ὑποχρεωτικά, ἅτινα ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία ὀφείλει ἀπολύτως νὰ σέβηται. Ἀλλὰ τίς θέλει διαφωτίσῃ τὸν καλλιτέχνην ἐν τῇ ἀπορία αὐτοῦ, ποῦ εἶναι τὰ ὅρια ταῦτα; Ἡ ἐπιστήμη, ἀπαντᾷ ὁ Ρισέρ, ἀκρῶστερον ὁ εἰπεῖν, αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, αἵτινες περιλαμβάνουσι καὶ τὴν ἐπιστήμην περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς μορφῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐν τῷ στενῷ δεσμῷ μετὰ τῆς ἐπιστήμης διαβλέπει ὁ Ρισέρ ἐν γένει τὴν μέλλουσαν διὰ τὰς πλαστικὰς τέχνας σωτηρίαν. Τὸ ἀγεφύρωτον χόσμα, ὅπερ διαχωρίζει ἀμφοτέρας, ἐξηγεῖ ὁ Ρισέρ ὡς πρὸ τῶν προλήψεων καὶ ὑποδαυλισθείσης πλάνης. Οὐχὶ ἄνευ πειστικότητος ὑποδεικνύει ὅτι καὶ αἱ μεγάλαί γόνιμοι ἐπιστημονικαὶ ἰδέαι, ἐνὸς Γαλιλαίου π.χ. ἢ ἐνὸς Νεύτωνος, ἐκτῆθησαν διὰ παραπλησίας ὁδοῦ τῆς παρατηρήσεως, ἧτις ἄγει καὶ εἰς τὴν γένεσιν τοῦ καλλιτεχνήματος. Καθ' ὃν τρόπον εἰς ἐποχάς, ἐν αἷς ἐπρυτάνευε τὸ ἀκμαϊότατον τῆς πίστεως αἰσθημα, ἡ θρησκεία, ὡς ἐρμηγεὺς τῶν τοῦ κόσμου ζητημάτων, ἔτυχεν ἀντιστοίχου καὶ ἀναλόγου ἐν τῇ τέχνῃ ἐκφράσεως, οὕτω καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ τέχνῃ παρεμοία θέσις δέον νὰ παραχωρηθῇ εἰς τὴν πρώτην ἐπολιτιστικὴν τῆς σημερινῆς δύναμιν, τὴν ἐπιστήμην. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀναφέρεται μόνον τὸ ζήτημα, πῶς τότε αἱ πλαστικαὶ τέχναι τὴν ἐξαιρετικὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν, ὁ δὲ καλλιτέχνης τὴν ἀτομικὴν του δημιουργικότητα θέλουσι διαδώσῃ, εὐθὺς ὡς ἡ δημιουργία αὐτῶν δεσμευθῇ ἐν τῶν ἀδιάρρηκτων τῆς ἐπιστήμης νόμων. Ἡ ἀπάντησις, ἣν δίδει ὁ Ρισέρ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀποτελεῖ τὴν σπουδαιότατην καὶ ἐπικαιροτάτην θέσιν τῆς ὅλης θεωρίας αὐτοῦ. Λέγει δὲ τὸ ἐξῆς ἡ ἐξωτερικὴ

¹ Introduction à l'étude de la figure humaine par le Dr. Paul Richer, de l'Académie de médecine. Paris Gautier Magnier et Cie.

² Σημ. Μετ. Καλλιτεχνικὴ σχολή θηρέουσα τὸ ἀλόκοτον, τὸ παράδοξον, τὸ ἔκτροπον καὶ φαντασιώδες.

ὑπόστασις τοῦ ἀνθρώπινου σώματος παρουσιάζει εἰς τὸν προσέχοντα παρατηρητὴν τὸσον ἀναριθμήτους μεταβολὰς ἐν διαδοχῇ μεταλλαγῶν τὸσον ἀκαταπαύστῳ, ὥστε ἀδύνατον ἀποβαίνει εἰς τὸν καλλιτέχνην νὰ ἀποδώσῃ ἀπάσας συγχρόνως ἐν τῷ καλλιτεχνήματι καὶ τούτου ἕνεκα εἶνε ἀπαραιτήτως ἠναγκασμένοι νὰ ἐπιζητήτῃ ἐκλογὴν καὶ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ταύτῃ ἐκλογῇ ὀλίγων ἐκ τοῦ ἀναριθμήτου πλήθους ἀντικειμενικῶς ὑπάρχουσῶν στιγμῶν τῆς ζωῆς ἐγκτεται ἀκριβῶς ἡ ὑποκειμενικὴ τοῦ καλλιτέχου ἐλευθερία. Ὡσαύτως ὁ ἀριθμὸς τῶν δυνατῶν συνδυασμῶν εἶνε ἄπειρος. Ὅσον δὲ εὐστοχώτερος καὶ ἀσφαλέστερος ἐν τῇ ἐκλογῇ αὐτοῦ ὁ καλλιτέχνης εἶνε, τόσο πειστικώτερα καὶ ζωηρότερα θὰ εἶνε ἡ ἐπενέργεια τοῦ καλλιτεχνήματος αὐτοῦ.

Κατὰ ταῦτα ὡς προϋπόθεσιν πάσης ὑγιούς καὶ εὐσυνειδήτου καλλιτεχνικῆς δημιουργίας θεωρεῖ ὁ Γάλλος ἰατρός τὴν ἀκριβῆ ἐπιστημονικὴν τῶν καθ' ἕκαστα μέχρι τῶν ἐλαχίστων παρατήρησιν καὶ ἐπειδὴ τὰ ἀποτελέσματα τοιαύτης λεπτομεροῦς ἐξετάσεως, ὡς καὶ πάσης ἄλλης ἀντικειμενικῆς ἐρένης, εἶνε διδακτὰ, συμβουλεύει χάριν τῶν εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν στάδιον ἐπιδοδομένων συστηματικῶν εἰς διαφόρους ἐπιστημονικοὺς κλάδους παιδεύσιν. Ἡδύνατό τις ἐκ τούτου νὰ ὑπολάβῃ ὅτι ἐνταῦθα ἔλλο τὸ πρόσημα μεταρρυθμιστικὴν διὰ τὸ μέλλον σχεδίασιν κατὰ βάθος οὐδὲν ἄλλο ἐπιβάλλεται, ἢ ἀντιδραστικὴ ἐπιστροφήν εἰς τεχνικὴν περίοδον, ἧτις ἐνομιζέτο ὅτι ὑπερηνικήθη πλέον. Καὶ ὅμως τοιαύτη ὑπόθεσις θὰ ἦτο πλάνη ἀρκεῖ νὰ ἀναγνώσῃ τις, πόσον, καλλιτεχνικὴν ἀνατομίαν λέγων ὁ Ρισέρ διάφορον ἐνοεῖ τῆς συνήθως ἐν ταῖς καλλιτεχνικαῖς ἀκαδημαῖς μέχρι τοῦδε διδασκόμενης, ὁποῖας θεμελιώδεις βάσεις καλλιτεχνικῆς φυσιολογίας προδιαγράφει καὶ πῶς αὐτὸς ἐν γένει φαντάζεται μορφολογίαν τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, ἀλλὰ συμμέτρως ὑπὸ τῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης διατεταγμένην, ὥστε ὅπως πρωτοσύστατον καὶ νέον καὶ ἐξ ὑπαρχῆς δημιουργητέον, καὶ τότε θὰ βεβαιωθῇ πᾶς τις ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Ρισέρ εἶνε ἄξιον νὰ ὀνομασθῇ ἐν τῇ πληρεστάτῃ τῆς λέξεως σημασίᾳ ῥηξικέλευθον.

Ἀν ὅμως ἡ ἐν αὐτῷ προαγγελομένη αἰσθητικὴ τοῦ μέλλοντος θὰ τύχῃ γενικῆς καὶ ἀπολύτου παρὰ τῆς νεωτέρας καλλιτεχνικῆς τῶν λαῶν ἀποδοχῆς, εἶνε βεβιαῖος ἄλλο ζήτημα εἰς τὸ ὅποιον μᾶλλον ἀρητικὴν ἀπάντησιν ἡδύνατό τις νὰ δώσῃ. Ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ αἰσθητικὴ αὐτῆ τοῦ μέλλοντος εἶνε πολὺ μονομερῆς καὶ ἀρκούντως προαίει τὸν εἰδοποιὸν τοῦ σκέπτεσθαι καὶ θεωρεῖν τὰ πράγματα τρόπον ἰατροῦ καὶ Γάλλου. Βεβαίως ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν εἰς τὰ στόματα ὄλων τρυφεύονται σκεπτικισμοῦ φράσεις περὶ τῆς ἀχρεωκοπίας τῆς ἐπιστήμης, ὁ διάπυρος ἐνθου-

σιασμὸς ὑπὲρ τῶν πορισμάτων αὐτῆς διεγείρει μεγίστην συμπάθειαν, διότι ἂν καὶ τὸ «νοεῖν» ἀκόμη δὲν ἐξηγήθη μηχανικῶς, ὡς εἰ ὑλισταὶ ἀπὸ πεντηκονταετίας ἤδη τὸ διεκλήρυσαν, δὲν σπανίζουσιν ὅμως ἄλλαι μόνιμοι κατακτήσεις οὐκ ὀλίγα τοῦ αἰῶνος αὐτῶν φυσικῶν ἐπιστημιῶν. Ἡ μονομέρεια, ἧτις ἐλέγχει τὸν ἰατρόν, ἐγκτεται μᾶλλον εἰς τὴν ὑπερτίμησιν τῆς σημασίας τῆς ἐπιστημονικῆς τῶν λεπτομερειῶν παρατηρήσεως ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ σώματι ἀπέναντι τῶν ἐν αὐτῷ φαινομένων, ἅτινα εἶνε ἐκδήλωσις τῶν κινήσεων τοῦ ψυχικοῦ βίου. Ἐν παράδειγμα ἀρκεῖ, ὅπως καταδείξῃ σαφέστατα τὸ μειονέκτημα τῆς κατὰ τὸν Ρισέρ ἀντικειμενικῆς αἰσθητικῆς.

Ὅπως καταδείχθη ἐπὶ προσφωτωτάτου παραδείγματος ἡ ὀφείλεια, ἣν αἱ πλαστικαὶ τέχναι ἐκ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης καὶ τῶν βοηθητικῶν αὐτῆς μέσων δύναται νὰ προσπορισθῶσιν, ἀναφέρει ὁ Ρισέρ, πῶς ἐσχάτως μόνον τῇ βοήθειᾳ τῆς ἀκαριαίας φωτογραφίας κατενόηθη ὅτι ἡ ἀπὸ τῆς περιόδου τῆς ἀναγεννήσεως ἐν χρῆσει παράστασις τοῦ δρόμου (τῆς ἐν τῷ πρέχειν ταχύτητος) καὶ τοῦ καλπασμοῦ ἐφ' ἵππου εἶνε φυσιολογικῶς ἀδύνατος καὶ οὐδὲν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἀλλὰ δὲν δύναται καὶ νὰ ἀρνηθῇ τις ὅτι ἡ οὕτω κατορθουμένη ἐπενέργεια εἶνε πολὺ ζωηρότερα ἢ ἂν ὁ δρόμος ἀπειδιδετο διὰ τρόπον μᾶλλον ἀντιστοιχοῦντος εἰς τὴν πραγματικότητα. Νομίζει λοιπὸν ὁ Ρισέρ ὅτι οἱ προγενέστεροι καλλιτέχναι «ποικητικῆ ἀδείας» χρώμενοι σκοπίμως ἀντὶ τοῦ ἐμμέτρου δρόμου παρέστησαν τὴν ἐπιτεταμένην κίνησιν τῆς πτήσεως· ἀλλ' ὁ σύγχρονος καλλιτέχνης δὲν ἔχει ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἢ νὰ προσαρτηθῇ εἰς τὴν φυσιολογικὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν τόσο μᾶλλον, καθόσον καὶ τὸ ἀπαρόμιλλον, ἐν τῇ τέχνῃ Ἑλληνικὸν ἔθος τὸν δρόμον ὡς τοιοῦτον καὶ οὐχὶ ὡς πτήσιν ἀπετύπωσε. Τὸ σφαιρὸν τῆς ὄλης ταύτης συζητήσεως τοῦ Ρισέρ, ἧτις ἄλλως ἐν ταῖς μερικότησι στηρίζεται ἐπὶ ὀρθότατων παρατηρήσεων καὶ ἀληθειῶν, ἐγκτεται ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆς ἀστόχου ποριστάσεως τοῦ δρόμου, ἧτις οὐδὲν ἄλλο πρέπει νὰ θεωρηθῆ, ὡς φρονεῖ ὁ Ρισέρ, ποικητικὴ ἀντικατάστασις τοῦ δρόμου διὰ τῆς πτήσεως, ἀλλ' ὑπεργραυετο ὑπὸ τῆς προθέσεως τοῦ καλλιτέχου ὅπως συγχρόνως μὲ τὴν ἐξωτερικὴν φυσικὴν κίνησιν αἰσθητοποιηθῇ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ψυχικὴ ὁρμή. Ἐν δὲ ἀπ' ἐναντίας οἱ Ἑλληνες τῶν κλασικῶν χρόνων τὸν δρόμον ὀρθῶς ὡς τοιοῦτον ἀπεικονίζον, αἰτία τούτου ἦτο ὅτι τὴν ὑπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς καλλιτεχνῶν ἐπιδοκωμένην ἐξωτερικευσιν τῆς ἐσωτερικῆς ψυχικῆς ὁρμῆς, ὡς ἄγαν ὑποκειμενικὴν, ἐντελῶς ἀπέκρουσιν καὶ τούτου ἕνεκα οὐδεμίαν εἶχον ἀφορμὴν τὴν καθαρὰν φυσικὴν κίνησιν νὰ παραμορφώσῃ δι' ὑποκειμενικῶν προσθηκῶν.

Καθ' ὃν λοιπὸν τρόπον ἀναφορικῶς τοῦ ζητήματος τούτου ἡ σημασία τοῦ ψυχικοῦ ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς τέχνης εἰς προγενεστέρους περιόδους διέλαθε τὸν ἱατρὸν Ρισέρ, οὕτω δὲν εἶνε ἀπίθανον καὶ ἐν τῇ εἰς τὸ μέλλον διαμορφώσει τῆς τέχνης ἡ ἐπιβλητικὴ αὐτοῦ (τοῦ ψυχικοῦ) δύναμις νὰ μὴ ἐσταθμίσθῃ ἀποχρώντως. Ὅπως δὴποτε καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, δύναται ἐπὶ τέλους, ἡ νέα αὕτη ἀντικειμενικὴ αἰσθητικὴ νὰ εὕρῃ ἀπήχησιν παρὰ τοῖς κληρονόμοις τῶν κλασικῶν καλλιτεχνικῶν λαῶν, παρὰ τοῖς Ῥωμανοῖς καὶ ἰδίως παρὰ τοὺς Γάλλους, εἰς οὓς ἔλαχε νὰ παραστήσῃσι πρόσθετον συντηρητικόν, νὰ συναρμολογήσῃσι δηλαδὴ ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ τὴν φυσικὴν καὶ ψυχικὴν ἐν τῷ καλλιτεχνίῳ ἐκφρασιν, εἰς ταύτην δὲ τὴν ἀποστολὴν οὐφείλεται ἀπ' ἐνὸς μὲν ἡ σπάνις παντὸς ἐξόχου μεγαλείου, ἀπ' ἐτέρου ὅμως τὸ πλεονέκτημα ὁμαλῶς πάντοτε χωροῦσης καὶ ἐμβριθοῦς ἐξασκήσεως τῆς τέχνης. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὅπου αἱ θεωρίαι τοῦ Ρισέρ ἠδύναντο νὰ πέσωσιν εἰς ἔδαφος ἤττον πρόσφορον, δὲν θὰ μείνωσιν, βεβαίως, ἐντὸς διαγεγραμμένων τινῶν ὁρίων, ἄνευ εὐεργετικῆς ἐντυπώσεως· καὶ μόνον τὸ φαινόμενον, ὅτι αἱ θεωρίαι αὗται τοῦ Γάλλου ἱατροῦ παρίστανται εἰς ἕλλογον ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐπικρατήσαν ἡδὴ διεύθυνσιν τῶν νέων ἰδεῶν, εἶνε ἀρκετὸν ἐχέγγυον περὶ τῆς περαιτέρω κερποφόρου ἀναπτύξεως.

Ἐπὶ τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν κλασικῶν καὶ Ῥωμανικῶν θεωριῶν ἀπ' ἐνὸς, καὶ τῶν ἐν μέρει Ἰνδογερμανικῶν τάσεων ἀπ' ἐτέρου στηρίζεται ἡ μέχρι τοῦδε ζωηρὰ ἀνάπτυξις ἐν ταῖς πλαστικαῖς τέχναις καὶ ἂν τὰ σημεῖα δὲν μᾶς ἀπατώσιν, εἶνε ἤδη, ἀφοῦ ἡμεῖς οἱ Γερμανοὶ, οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Σκανδιναυοὶ ἀρκετὰ ἀπασχολήσαμεν τὸν κόσμον, καθ' ὑπακοιβὴν πάλιν ἡ σειρὰ τῶν Ῥωμανῶν νὰ λάθῃσι τὸν λόγον.

Ἐν Ὁδησῶ.

B. ΜΙΧΑΝΑ

ΤΑ ΟΡΦΑΝΑ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

Ὅπως εἰς τὰ ἄλλα κράτη, οὕτω καὶ παρ' ἡμῶν ὁ δημοδιδασκαλικὸς κλάδος εἶνε ὁ πολυπληθέστερος πάντων τῶν λοιπῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἀνερχομένων τῶν μελῶν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν εἰς 4000 καὶ πλέον.

Ὁ κλάδος οὗτος περιλαμβάνων σήμερον στοιχεῖα ὑγιέστατα εἶνε ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων του μετὰ εὐκρινείας καὶ αὐταπαρνήσεως καὶ σωφροσύνης καὶ αὐτὸν τιμῶ-

σης καὶ τὴν χάραν ὄλην. Τραννότατον μαρτύριον τῶν βίσεων τῶν ἠθικῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐδράζεται, εἶνε ὅτι, εἰ καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ, ὡς ἐλέχθη, ἀριθμοῦνται κατὰ χιλιάδας, ὅμως ἐν σπανιωτάτῃ ἐξαιρέσει καὶ κατ' ἀριότατα διαλείμματα ἀκούεται ἄκοσμος πρᾶξις ταραττοῦσα τὴν διηνεκῶς κρατοῦσαν ἐν αὐτῷ ἠθικὴν ἀρμονίαν. Οἱ ἐντιμοὶ ἐργάται κύπτουν εἰς τὴν ἐργασίαν των μετ' ἀνεκφράστου ὑπομονῆς καὶ ἐντὸς τῶν κυβελῶν, ἐνῶ βροβεῖ τὸ σμήνος τὸ παιδικόν, ἀνεγείρουσι τὸ οἰκοδομημᾶ των, τὴν γλυκεῖαν τοῦ ἔθνους ἐλπίδα. Ὁ διδάσκαλος καὶ δὴ ὁ Ἕλλην διδάσκαλος ἐργάζεται ὑπὸ συνθήκας λίαν ἀνθυγιεινὰς καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἔργον του καθίσταται οὐ μόνον δυσχερέστερον, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβέστερον ἢ τὸ τῶν συναδέλφων του τῶν πλείστων χωρῶν. Ὁ Ἕλλην δημοδιδάσκαλος, πλὴν τοῦ ὅτι ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἔργου καταναλίσκεται εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ ἐν γένει εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδῶν τὸς τε πνευματικὰς καὶ τὰς σωματικὰς του δυνάμεις πρὸς τοῖτους διατρίβων ἐντὸς διδακτηρίων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀκαταλλήλων καὶ συνδαιτιώμενος κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας μετὰ πληθῆος μαθητῶν προσερχομένων κατὰ μέγα μέρος ἐξ οἰκογενειῶν μὴ λογιζομένων τὴν καθαρῶτητα ὡς τὸ πρῶτιστον τῆς υγιεινῆς στοιχείου εἰσωνέει λεληθῶτως τὸ δηλητήριον ἐκδηλούμενον βραδύτερον εἰς διαφόρους νόσους φθοροποιούς. Ἐὰν ἐκ τῆς τελευταίας στατιστικῆς ἐξηκριθῶθῃ ὅτι ἐν Γαλλίᾳ οἱ δημοδιδάσκαλοι ἀποθνήσκουν συνήθως μεταξὺ τοῦ τριακοστοῦ καὶ τεσσαρακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, ἐὰν ὁ θάνατος πλήτη τσοῦτον πρόωρος τὸν κλάδον τοῦτον ἐν χώρα διατελοῦσῃ ὑπὸ ὅλως ἀλλοίας συνθήκας τῆς ἡμετέρας, φαντάζεται τις πόσον θλιβερὰ θὰ ἦσαν τὰ πορίσματα τῆς στατιστικῆς παρ' ἡμῶν, ἐὰν ὑπῆρχε τοιαύτη, ἀπ' οὗ ἡ ἐν γένει θνησιμότης ὑπερτερεῖ τὴν τῶν ἄλλων κρατῶν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ, καὶ ἂν μεταβληθῶσιν ἐπὶ τὸ βέλτιστον αἱ υγιειναὶ συνθήκαι, καὶ ἐὰν ἐλατθῶσιν οἱ πρόωροι θάνατοι οἱ νῦν βραδέως παρασκευαζόμενοι ἐξ ὑγρῶν καὶ ἀνηλίων καὶ στενοχώρων διδακτηρίων καὶ ἐξ ἀτμοσφίρας ἀποπνικτικῆς καὶ δυσόσμου, πάλιν τὸ δημοδιδασκαλικὸν ἔργον θὰ κατατάσσεται μεταξὺ τῶν τελούντων τὸν βαρύντατον εἰς τὸν Χάρωνα φόρον, καιρὸς, φρονούμεν, εἶνε νὰ προνοήσῃ αὐτὸς οὗτος ὁ κλάδος καὶ πάντες οἱ ὑπὲρ αὐτοῦ ἠνδιαφερόμενοι περὶ τῆς τύχης τῶν ἐγκαταλειπομένων ὀρφανῶν.

Ἐν Παρισίῳ λειτουργεῖ ἀπὸ δεκαπενταετίας εἰταιρεία σκοπὸν ἔχουσα τὴν ὑποστήριξιν τῶν ὀρφανῶν τῶν λειτουργῶν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς ὁποίας μέλη εἶνε δημοδιδάσκαλοι καὶ ἄλλοι κηδόμενοι τοῦ σποδαιοτάτου τούτου κλάδου καὶ ἀναγνωρίζοντες τὴν αὐταπαρνήσιν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν αὐτοῦ. Ἡ εἰταιρεία αὕτη ἀρι-

μοῦσα περὶ τὰς 25,000 μελῶν, ὧν ἕκαστον καταβάλλει ἐτήσιον συνδρομὴν ἐκ. φρ. τριῶν, ἐπέρχεται ἐπίκουρος εἰς πλεῖστα ὀρφανὰ διὰ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς ἀνερχομένων ἐκ τε τῶν συνδρομῶν καὶ ἐξ ἄλλων συνεισφορῶν φιλανθρώπων εἰς 10,000 φρ. καὶ ἐπέκεινα. Κατὰ τὸ 1898 ἡ φιλάνθρωπος αὕτη εἰταιρεία περιέθαλψε 1317 ὀρφανὰ δαπανήσασα ὑπὲρ αὐτῶν 99846 φράγκα.

Ἡ ἰδρυσις τοιαύτης καὶ παρ' ἡμῶν εἰταιρείας οὐκ ὀλίγον θὰ ἀνεκούφιζε τὰς πενομένας τῶν διδασκάλων τάξεις, αἱ ὁποῖαι μένουσιν ἀπροστάτευτοι μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἀρχηγοῦ των. Οἱ δημοδιδάσκαλοι νέοι μὲν ἀποθνήσκοντες καταλείπουσιν τὰς οἰκογενείας των ἔρμαιον τῆς πενίας, διότι οὔτε δικαίωμα συντάξεως ἔχουσιν, ἐὰν δὲν συνεπλήρωσαν τὴν εἰκοσέτη ὑπηρεσίαν, οὔτε ἐκ τῆς γλίσχρου μισθοδοσίας των ἀπεταμειύθησαν ποσὰ ἐπαρκῆ καὶ εἰς τὰς στοιχειωδεστάτας τῶν ὀρφανῶν ἀνάγκας.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν καταλείπηται εἰς τὰ ὀρφανὰ τὸ ἐκ τῆς συντάξεως ἐπικούρημα, εἶνε τοῦτο τοσοῦτον γλίσχρον, ὥστε μόλις τὸν ξηρὸν τῆς ὀρφανείας ἄρτον θὰ δύναται δι' αὐτοῦ νὰ ἐξοικονομῶσι. Τὸ μετοχικὸν ταμεῖον τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων δὲν εὐρίσκεται δυστυχῶς ἐν τοιαύτῃ θέσει, ὥστε νὰ δύναται νὰ παρέχῃ ἐπαρκῆ συνδρομὴν εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ ἐξαγοραζομένην καὶ ταύτην ἀντὶ οὐχὶ μικρᾶς καταβολῆς, τὴν ὁποίαν οἱ πλεῖστοι τῶν δημοδιδασκάλων δὲν δύναται νὰ εἰσφέρουσιν ἐκ τῆς πενιχρᾶς των μισθοδοσίας.

Ἀνάγκη λοιπὸν ὁ σύλλογος τῶν δημοδιδασκάλων νὰ ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἰδρύσεως τοιαύτης εἰταιρείας. Νομίζομεν μάλιστα ὅτι, ἐὰν οἱ ἐπιθεωρηταὶ συνεννοούμενοι πρὸς ἀλλήλους ἔθετον τὰς βάσεις «εἰταιρείας πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ὀρφανῶν τῶν Ἑλλήνων δημοδιδασκάλων», οἱ δημοδιδάσκαλοι περιχαρεῖς θὰ ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὴν πρόσκλησιν αὐτῶν, ἐὰν μάλιστα καὶ ἡ ἐτήσιος καταβολὴ ὀρίζετο εὐτελής κατὰ μίμησιν τῆς προμηνημονευθείσης ἐν Γαλλίᾳ εἰταιρείας. Τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σωματείου τούτου θεωροῦμεν διὰ πολλοὺς λόγους δυνατὴν καὶ παρ' ἡμῶν. Πρῶτον ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοδιδασκάλων καὶ τῶν γραμματιστῶν ὑπερβαίνει τὰς 4000 θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχῃ τοῦλάχιστον 2000 μέλη καταβάλλοντα ἐτησίως ὀρχ. 5, ἐὰν οἱ ἐπιθεωρηταὶ ἐνεργήσωσι μετὰ δραστηριότητος καὶ πείσῃσι τοὺς διδασκάλους περὶ τοῦ εὐεργετικοῦ τοῦ σωματείου των σκοποῦ. Καὶ εἶνε δυνατόν νὰ μὴ σπεύσωσιν οὗτοι μετὰ προθυμίας νὰ καταβάλωσι τὸν ὀβολόν των, ἀπ' οὗ θὰ γνωρίζωσιν ὅτι διὰ τοῦ γλίσχρου τούτου ποσοῦ θὰ εὕρωσι περιθάλψιν ἢ τὰ ἐνυτῶν ἢ τὰ τῶν συναδέλφων των τέκνα· εἶνε δυνατόν νὰ κωφεύσωσι βλέποντες πολλάκις τὴν δυσχερῆ θέσιν, εἰς ἣν περιάγονται τὰ ὀρφανὰ τῶν συναδέλφων των στερούμενα πρόωρος τῆς πα-

τρικῆς σκέπης; Ἐὰν λοιπὸν ὑποθεθῇ ὅτι ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος δὲν στερεῖται ἐλπίδος πραγματοποιήσεως, ἀποτελεῖται ἐκ μόνον τῶν συνδρομῶν τῶν δισχιλίων δημοδιδασκάλων κεφάλαιον δεκακισχιλίων δραχμῶν, ὅπερ θὰ χρησιμεύσῃ ὡς πυρὴν τῶν ἐσόδων τῆς εἰταιρείας. Εἰς τὰς συνδρομὰς ὅμως τῶν μελῶν τῆς εἰταιρείας ἐλπίς ὑπάρχει ὅτι ἡ φιλάνθρωπος, πρὸς ἣν δέον νὰ γίνῃ ἐκκλησις, θὰ προσθήσῃ οὐχὶ εὐκαταφρόνητα ποσά. Οἱ δημοδιδάσκαλοι ὡς ἐκ τοῦ ἔργου των ἐπικοινωνοῦν πρὸς πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ διὰ τῆς ἐπικοινωνίας ταύτης ἀναμφισβήτητον εἶνε ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν συνδρομητῶν τῆς εἰταιρείας θὰ ἀυξηθῇ οὐσιωδῶς. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ δῆμοι καὶ ἄλλα τοῦ κράτους φιλάνθρωπικὰ σωματεῖα δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἀρνηθῶσι τὴν συνδρομὴν εἰς ὀρφανὰ θυμάτων τοῦ καθήκοντος.

Ἴνα δὲ καταφανῆ πόσης ὑποστηρίξεως τυγχάνουν ἀλλαχοῦ τοιαῦτα ἰδρύματα καὶ ἵνα ἐπομένως οἱ ἡμέτεροι ἐπιθεωρηταὶ ἐγκολπωθῶσι θαρροῦντως τὴν πρότασιν ταύτην, παραθέτομεν περίληψιν τῶν πρακτικῶν τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῆς προρηθείσης ἐν Γαλλίᾳ εἰταιρείας, ἥτις συνεκροτήθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Ἡ αἴθουσα τοῦ μεγάρου, εἰς ἣν ἐκλήθη ἡ συνέλευσις, καίπερ εὐρυτάτη ἦτο ἀδύνατον νὰ περιλάβῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων καὶ τῶν διδασκαλισσῶν τῶν προσελθόντων εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἐκείνην ἐορτήν. Μετὰ τὸν ἐθνικὸν ὕμνον, ὃν ἐπαίανισεν ἡ μουσικὴ ἐνὸς συντάγματος τοῦ πεζικοῦ, ὁ πρόεδρος τῆς εἰταιρείας κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ προεδρείου, παρακαθησάντων παρ' αὐτῷ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ὑπουργῶν καὶ πολλῶν ἐπιθεωρητῶν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς πόλεως τῶν Παρισίων. Εὐθὺς μετὰ ταῦτα εἰσῆλθεν ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τῆς συνελεύσεως μετ' ἐπευφημιῶν. Πρῶτος ὠμίλησεν ὁ πρόεδρος τῆς εἰταιρείας μετὰ πολλῆς θερμότητος καὶ πολλῆς συγκινήσεως. Ἐξεθέτηκεν ὅτι ἡ εἰταιρεία ἐκ μικρῶν ἀρξαμένη ἐπετέλεσε προόδους γιγαντιαίας ἐν σμικρῷ διαστήματι· ὅτι διὰ τῆς γλίσχρου τριδράχμου συνδρομῆς κατώρθωσε νὰ περιθάλψῃ ἐπὶ δωδεκαετίαν ἤδη 2,000 ὀρφανὰ δαπανήσασα 700,000 φράγκων καὶ ἔχουσα ἀποθεματικὸν κεφάλαιον 240,000. Προσέθηκεν ὅτι, ἵνα ἀνταποκριθῇ ἡ εἰταιρεία εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπῆλθε καὶ τὸ κράτος ἀρωγὸν καὶ ὁ δῆμος τῶν Παρισίων καὶ διάφορα ἄλλα σωματεῖα καὶ φιλάνθρωποι πολλοὶ χορηγήσαντες οὐχὶ εὐκαταφρόνητα ποσά.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ὑπουργὸς λαβὼν τὸν λόγον, ἀφοῦ ἐπλεξε τὸ ἐγκώμιον τοῦ προέδρου ἐργασθέντος μετ' αὐταπαρνήσεως ὑπὲρ τῆς προόδου τοῦ σωματείου, ἐπήμεισεν εἶνα τοὺς διδασκάλους τῆς Γαλλίας ὅτι βοηθοῦντες ἀλλήλους δὲν ἀναμέλουν τὸ πᾶν ἐκ τοῦ κράτους, ὅπερ δὲν δύναται νὰ λαμ-

βάνη ἐν παντί τὴν πρωτοβουλίαν καὶ ὅπερ καὶ ἂν ἠδύνατο, δὲν ὄφειλε νὰ τὸ πράξῃ, διότι οὕτω θὰ ἐμείνου τὴν δραστηριότητα τοῦ ἀτόμου, θὰ κατέπνιγε πᾶσαν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν καὶ θὰ ἀπεξήραινε καὶ αὐτὰς τὰς πηγὰς τῆς ὕλικῆς καὶ ἠθικῆς προόδου τοῦ κράτους. Τέλος συγχαρεῖς καὶ εὐχαριστήσας πάντας ὅσοι καθ' ὁσονδήποτε τρόπον εἰργάσθησαν ὑπὲρ τῆς ἐταιρείας κατέληξεν ἐπιδαφιλεύσας πλείστους πρὸς τὰ μέλη αὐτῆς φιλοφρονήσεις καὶ ἐπαίνους διὰ τὴν πρακτικωτάτην ὀργάνωσιν καὶ τὴν μέθοδον, μεθ' ἧς ἐκπληροῦν, τὸν σκοπὸν τοῦ σωματείου.

Ἀναγνωσθεῖσης τέλος τῆς λογοδοσίας, ἡ τελευταῖα ἔληξε δι' ὥραιας συναυλίας.

Παρατέθη ἡ ἀνωτέρω περίληψις, ἵνα δειχθῇ ὅτι, ἐὰν οἱ ἐπιθεωρηταὶ ἐνστερνισθῶσι τὴν γνώμην ταύτην, ἣν ῥίπτουμεν διὰ τοῦ παρόντος ἀρθροῦ, ἡ ἡμετέρα χώρα, ἡ ὁποία δὲν ὑστερεῖ κατὰ τὴν φιλανθρωπίαν οὐδεμιᾶς ἄλλης, ὡς περιτράνω διαδηλοῦν τὰ πολυποικίλα φιλανθρωπικὰ τῆς ἰδρύματα καὶ σωματεῖα, δὲν θὰ καταλίπη ἀπροστάτευτον ἔργον ἐξόχως εὐεργετικόν.

Γ. Α. ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑΣ

ΑΙ ΑΠΟΛΑΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ¹

[Κατὰ τὸν Λῶμποκ. — Μετάφρασις Θ. Φλωρᾶ]

Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλάτων πρέπει νὰ εὐρίσκωνται ἐπὶ κεφαλῆς ἄλλης σειράς συγγραφέων. Τὰ Πολιτικά τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ οἱ διάλογοι τοῦ Πλάτωνος, πούλάχιστον ὁ Φαίδων, ἡ Ἀπολογία τοῦ Σωκράτους καὶ ἡ Πολιτεία πρέπει ν' ἀναγνωσθῶν ὑπ' ὅλων ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ γνωρίσουν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, μοιολοῦν ἐγὼ εἶμαι ἀρκετὰ ἀίρετικός ὥστε ν' ἀμφιβάλλω, ἂν ἡ Πολιτεία τοῦ Πλάτωνος ἤξιζε ποτε ὅλας ἐκεῖνας τὰς λεπτομερεῖς καὶ κοπιώδεις μελέτας, ὅσαι ἔχουν γίνεαι χάριν τῆς ἑως τώρα.

Ἀφ' οὗ ὁ Ἀριστοτέλης εἶνε ὁ πατήρ, ἂν ὄχι ὁ δημιουργὸς τῆς νεωτέρας ἐπιστημονικῆς μεθόδου, κατ' ἀνάγκην ὄφειλον καὶ αἱ ἀρχαὶ του ν' ἀποτελέσουν μέρος ἀναπόσπαστον τῆς διανοητικῆς μας ὑπάρξεως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μᾶς φιλονικῶνται αὐτοδίδακτοι, ἐν ᾧ αἱ Θετικά του παρατηρήσεις, ἂν καὶ ἀξιολύμαστοι, ὡς π. χ. ὅταν μᾶς λέγῃ ὅτι αἱ μέλισσαι μαζόνουν τὸ μέλι κάθε ἡμέραν μόνον ἀπὸ ἓν εἶδος ἀνθέων, εἰς πολλὰς

ἄλλας περιστάσεις ἀντεκατεστάθησαν ἀπὸ ἄλλας αἰ ὅπται ἐγίναν ὑπὸ καλλιτέρους ὄρους. Δὲν πρέπει νὰ ἡμεθα ἀχάριστοι πρὸς τὸν μέγαν ἡμῶν διδάσκαλον, ἀκριβῶς ἐπειδὴ τὰ μαθήματά του μᾶς ἐχερήσιμευσαν καὶ μᾶς ἐδίδαξαν πῶς νὰ τὸν υπερτερῆσωμεν. Διὰ τὸν Πλάτωνα δὲ, τὸ ἐπαναλαμβάνω μὲ ὅλον τὸ ἀπαιτούμενον σέβας, μοῦ φάνεται ἐνίοτε ὅτι παίζει μὲ τὰς λέξεις. — Τὰ ἐπιχειρήματά του εἶνε ἐπιτήδεια, φιλοσοφικώτατα, εὐφύεστατα, δὲν σὲ πείθουν ὅμως πάντοτε. Ἐὰν κατ' ἄλλον τρόπον κατασκευάσῃ τὰς φράσεις, ἡμπορεῖς ἐνίοτε νὰ ἐκφράσῃς ἀκριβῶς τὴν ἀντίθετον ἔννοιαν. Ἄν καὶ ἡ μέθοδος αὕτη δὲν ἐκαρποφόρησε πολὺ, ἂν καὶ ἴσα ἴσα διὰ τοῦτο δὲν ἐπροοδεύσαμεν καθόλου εἰς τὴν μεταφυσικὴν, οἱ διάλογοι τοῦ Σωκράτους οὐδὲν ἤττον θὰ μένουν αἰωνίως διδακτικοὶ καὶ τὰ προβλήματα, τὰ ὅποια πραγματεύονται, θὰ κινοῦν ἀκατάπαυστα τὸ ἐνδιαφέρον μας, ἐν ᾧ οὐδέποτε θὰ παύσωμεν νὰ θαυμάζωμεν τὸ γαλήνιον καὶ ὑπεράνθρωπον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τοὺς ἐκπνέει.

Δὲν θὰ παραλείψω ἐπίσης τὸν περὶ Στεφάνου λόγον τοῦ Δημοσθένους, τὸν ὁποῖον ὁ λόρδος Brougham ἀπεκάλει τὴν ὥραιότεραν ἀγόρευσιν τοῦ μεγίστου τῶν ῥητόρων τῆς οἰκουμένης, τὸν Δουκρήτιον, τοὺς Βίους τοῦ Πλουτάρχου, τὸν Ὀράτιον καὶ τὸ περὶ Φιλίας καὶ Γῆρατος βιβλίον τοῦ Κικέρωνος.

Αἱ μεγάλα ἐποποιοῖα ἀπετέλεσαν ἐπίσης ἓνα τῶν δημοτικωτέρων κλάδων τῆς φιλολογίας καὶ ὅμως σχετικῶς ὀλίγοι ἀνθρωποὶ ἀνέγνωσαν τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν, τὸν Ἡσίοδον καὶ τὸν Βιργίλιον, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν των ἀπὸ τὰ θρανία τοῦ σχολείου.

Ἀπὸ τοὺς τραγικοὺς συνιστῶ ἰδιαίτερας τὸν Λίσχυλον, ἂν ὄχι τὰ Ἄπαντά του χωρὶς ἄλλο ὅμως τὸν Προμηθεῖα του, τὸ ὕψιστον τοῦτο τῶν Ἑλληνικῶν ποιημάτων, τὴν Τριλογία του, (ὁ Symonds καὶ ὁ Marc Pattison θεωροῦν μάλιστα τὸν Ἀγαμέμνονα ὡς τὸ μεγαλοφυέστερον ἔργον τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατό ποτε ἀνθρωπίνη διάνοια νὰ δημιουργήσῃ, παρόμοιον τοῦ ὁποῖου δὲν ἡμπορεῖ καμμία ἄλλη φιλολογία νὰ ἐπιδείξῃ) καὶ τοὺς Πέρσας του. Συνιστῶ ἐπίσης τὸν Οἰδίποδα Τύραννον τοῦ Σοφοκλέους, τὴν Μῆδειαν τοῦ Εὐριπίδου, τοὺς Ἰππεῖς καὶ τὰς Νεφέλας τοῦ Ἀριστοφάνους, ἂν καὶ, καθὼς παρατηρεῖ καὶ ὁ Σλέγελ, ἀμφιβάλλω πολὺ ἂν μετὰ τῶν βαθυτέρων φιλολόγων θὰ εὐρεθοῦν ποτε ἱκανοὶ νὰ ἐννοήσουν ἔστω καὶ τὰ ἡμίση μόνον εὐφυολογήματα τοῦ Ἀριστοφάνους. Πιστεύω λοιπὸν ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἀναγνωστῶν μου θὰ προτιμήσουν τοὺς νεωτέρους κωμικοὺς. Μὲ εὐχαρίστησιν ἐπιθυμῶ νὰ παραχωρήσω μίαν μικρὰν θέσιν καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν ποίησιν, ὡς π. χ. εἰς ἀποσπάσματα τινὰ τῆς Μαχαβαράτας καὶ τῆς Ῥαμαγιάνας καὶ εἰς

τὸ Σαχναμέ, τὸ ποίημα τοῦ μεγάλου Πέρσου ποιητοῦ Φαρδουζῆ.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἱστορίαν, τῆς ὁποίας ἡ μελέτη προσέλαβεν ἐντελῶς νέαν φάσιν, θ' ἀρχίσωμεν νὰ ἐννοῶμεν ὅτι αἱ κακίαι καὶ αἱ περιπέτειαι τῶν βασιλέων καὶ τῶν βασιλισσῶν, αἱ χρονολογίαι τῶν πολέμων καὶ τῶν μαχῶν ἔχουν πολὺ ὀλιγωτέραν σημεσίαν ἀπὸ τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ δικαίου. Ἀλλὰ διὰ τὸ φιλολογικὸν μᾶλλον, παρὰ διὰ τὸ ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον ἀναφέρω ἐδῶ τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Ξενοφῶντα (Ἀνάβασις), τὸν Θουκυδίδην καὶ τὸν Τάκιτον (Γερμανίαν), τὴν μεγαλοπρεπῆ αὐτὴν γέφυραν τὴν ἄγρυσαν ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ εἰς τὸν νέον κόσμον, τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγγίας τοῦ Hume, τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ Καρλάυλ, τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος τοῦ Γροτίου καὶ τὴν σύντομον ἱστορίαν τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ τοῦ Γκρήν.

Ἡ ἐπιστήμη προοδεύει μὲ τόσον ταχέα βήματα, ὥστε ἂν καὶ πολλοὶ τὴν θεωροῦν ὡς τὸ πλέον χρήσιμον καὶ ἐνδιαφέρον θέμα, ἐγὼ μολαταῦτα δὲν συμμερίζομαι τὴν γενικὴν αὐτὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν ἀσπάζομαι εἰς ἄλλα ζητήματα, ἐν ᾧ εἰς τοῦτο προτιμῶ τὴν ἀτομικὴν μου ἰδέαν. Δὲν ἀναφέρω λοιπὸν εἰς τὸν κατάλογόν μου, παρὰ μόνον τὸ Ὀργανον τοῦ Βάκωνος, τὴν Λογικὴν τοῦ Στούαρτ Μίλλ καὶ τὴν Ἀρχὴν τῶν Εἰδῶν τοῦ Δαρβίνου· εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, τὴν ὁποίαν πολλοὶ κυβερνεῖται τῶν ἡμερῶν μας δὲν ἐκτιμοῦν ἐπαξίως, ἐσημείωσα τὸν Στούαρτ Μίλλ καὶ μερικὰ ἀποσπάσματα τοῦ Πλουτῶν τῶν Ἐθνῶν τοῦ Σμίθ, ἐπειδὴ ὅσοι δὲν σκοπεύουν νὰ σπουδάσουν εἰδικῶς τὴν ἐπιστήμην ταύτην, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ποτὲ δὲν θ' ἀναγνώσουν ὀλόκληρον τὸ βιβλίον.

Ἀπὸ τὰς περιηγήσεις ἀναφέρω τὰ ταξείδια τοῦ Κούκ, τοῦ Οὐμβόλδου καὶ τὸ Ἡμερολόγιον Φυσιολογίου τοῦ Δαρβίνου, δὲν θὰ ἦτο δὲ ἀσχημον νὰ προσθέσω καὶ ἄλλα ἀλόγη.

Ὁ Βράιτ εἶδεν πρό τινος τὴν συμβουλήν νὰ διδάξωμεν κατὰ προτίμησιν τοὺς ἀμερικανοὺς ποιητάς, ὀλιγώτερον γνωστοὺς, ἀλλὰ θὰ ἐννοεῖ βεβαίως ὅτι, πρὶν ἢ ἐμδαρκαρισθῶμεν διὰ τοιοῦτον βιβλιοκίνδυνον ταξείδιον, ὅλοι θὰ ἔχωμεν ἤδη ἀναγνώσῃ τὸν Σαίξπηρ, τὸν Μίλτων, τὸν Δάντην, τὸν Σκῶτ, τὸν Οὐερσουώρθ, τὸν Πάπ, τὸν Βύρων. Μεταξὺ ἄλλων βιβλίων σημειῶν ἐπίσης τὸν Ἐφημέριον τῆς Οἰκηφίλδης τοῦ Γκόλσμυθ, τὰ ταξείδια τοῦ Γιούλλιβερ τὸν Ροβινσῶνα, τὰ παραμύθια τῆς Χαλιμάς, τὸν Δὸν Κιχῶτην, τὴν Φυσικὴν ἱστορίαν τοῦ Οὐάιτ, τὰ Ἔργα τοῦ Βούρκε, τὰ Δοκίμια τοῦ Βάκωνος, τοῦ Adisson, τοῦ Hume, τοῦ Μονταίνου τοῦ Μικωλέυ καὶ Ἐμερσον, τὰς κωμῆδας τοῦ Μολιέρου καὶ τοῦ

Σέριδαν τὸ Παρὸν καὶ τὸ Παρελθὸν τοῦ Καρλάυλ, τὸ Βοήθει Σαυτὸν τοῦ Σμάιτς, τὸν Φάουστ καὶ τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Γκαίτε.

Δὲν πιστεύω ὅτι θὰ γελασθῶ ἐὰν προσθέσω εἰς ταῦτα καὶ τὴν Ἐπιστήμην τοῦ Berkeley, τὸν περὶ Μεθόδου λόγον τοῦ Καρτεσιου, τὸ Δοκίμιον τοῦ Λοκίου, τὴν ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Lewes, ἐν ᾧ διὰ νὰ μὴ ὑπερβῶ τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν, θὰ περιορισθῶ ν' ἀναφέρω ὡς δραματογενεῖς μόνον τὸν Μολιέρου καὶ τὸν Σεριδάν. Ὁ Μικωλέυ ἐθεώρει τὸν Β' ὀν τῆς Μιριάννας τοῦ Μαριθῶ ὡς τὸ καλλίτερον μυθιστόρημα ὅλων τῶν φιλολογιῶν, ἀλλ' ὁ κατάλογός μου τόσον ἐγέμισεν, ὥστε χρεωστῶ νὰ περιορισθῶ μόνον εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ νὰ συστήσω τὸν Θεκεράυ τὸν Δίκεντς, τὴν Ἑλλιστ, τὸν Κίγκσλεϋ, τὸν Λάϋον (Τελευταίας ἡμέρας τῆς Πομπηίας) καὶ τέλος ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δὲν εἶνε ὁ μικρότερος μεταξὺ ὅλων αὐτῶν, τὸν Βάλτερ Σκῶτ, τοῦ ὁποῖου τὰ ἔργα ἡμποροῦν νὰ σχηματίσουν ὀλόκληρον βιβλιοθήκην καὶ τὰ ὅποια ὅμως ἐγὼ παρακαλῶ εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν κόπων μου νὰ λογαριασθοῦν ὡς ἓν καὶ μόνον ἔργον.

Εἰς πάντα φίλον τῶν βιβλίων καὶ ἡ ἀπλή μόνον ὑπειθυμία τῶν ὀνομάτων τούτων ἀναστάνει πλῆθος γλυκυτάτων ἀναμνήσεων καὶ στιγμῶν τὰς ὁποίας ἔχωμεν διέλθῃ μὲ ἡσυχίαν εἰς τὰς οἰκίας μας μετὰ τοὺς κόπους καὶ τὰς ἐργασίας τῆς ἡμέρας. Πόσον ἔπρεπε νὰ ἡμεθα εὐγνώμονες διὰ τ' ἀνεκτῆματα αὐτὰ δωρα, διὰ τὸν ὀμέτρων αὐτὸν στρατὸν τῶν φίλων, οἱ ὁποῖοι δὲν μᾶς ἐνοχλοῦν, δὲν μᾶς προδίδουν, δὲν μᾶς παραιτοῦν!

ΤΑ ΑΓΑΘΑ ΤΗΣ ΦΙΛΙΑΣ

Ἐπισημίζω τὴν εἰρήνην ἀπὸ τῆς ἑξῆς αὐτῆς ἀποστολῆς τὸν ἕλεον ἀπὸ τῶν κόπων, διότι τίποτε ἄλλο δὲν ἔλαβον καλλίτερον ἢ γλυκύτερον ἀπὸ τοὺς ἄνωγτους.

ΚΙΚΕΡΩΝ

Ὅσοι ἔχουν γράψῃ ἐγκώμια διὰ τὰ βιβλία, ἐσκέφθησαν ὅτι ὁ μεγαλειότερος ἐπαινος δι' αὐτὰ θὰ ἦτον ἐὰν τὰ παρωμοιάζον μὲ φίλους. Ὁ Σωκράτης ἔλεγον ὅτι αἱ φιλοδοξίαι εἶνε κατὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ ἄλλοι μὲν ἀγαποῦν τὰ ἄλογα, ἄλλοι τοὺς σκύλους, ἄλλοι τὰ χρέματα καὶ ἄλλοι τὰς τιμὰς, ἐνῶ αὐτὰς, ἀντὶ ὅλων αὐτῶν τῶν πραγμάτων ὁμοῦ, θὰ ἐπροτίμα νὰ ἔχῃ ἓνα ἀληθινὸν φίλον. Ἄλλην φορὰν παλιν ἔλεγεν, ὅτι εἰ ἀνθρωποὶ γνωρίζουν μὲν καταλεπτῶς τὸ πῶσον ὅλων τῶν ἄλλων κτημάτων των, ὁσονδήποτε μεγάλα ἢ πολλὰ καὶ ἂν εἶε, δὲν ἤξευρον ὅμως τὸν ἀριθμὸν τῶν φίλων των, ὁσονδήποτε καὶ μικρὸν, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἂν τύχη νὰ

τούς ἐρωτήσωμεν καὶ νὰ τοὺς προσκαλέσωμεν νὰ τοὺς λογαριάσωμεν, ἀφαιροῦν ἀπὸ τὸν κατάλογον μερικά ὀνόματα, τὰ ὅποια ἔχον λογαρίαν εἰς τὴν ἀρχήν, τόσον μικρὰν θέσιν κατέχουσιν εἰς τὸν νοῦν τῶν οἱ φίλοι τῶν.

Καὶ ὅμως τί εἶνε καλλίτερον ἀπὸ ἕνα καλὸν φίλον; Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀξίαν τῶν διαφορῶν πραγμάτων, λέγει ὁ Κικέρων, οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι δὲν συμφωνοῦν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν φιλίαν ὅλοι εἶνε σύμφωνοι. Καὶ δὲν εἶνε, τῷ ὄντι, παράλογον ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι μὲ τὰ πλοῦτη τῶν ἀπέκτησαν δύναμιν, ἐπιρροὴν καὶ ὅλα τὰ καλὰ τὰ ὅποια δίδει ὁ πλοῦτος, καθὼς ἵππους, δούλους, πολυτελοὺς ἐνδυμασίας καὶ βαρῦτιμα ἐπιπλα, νὰ μὴν ἠμποροῦν μὲ τὸ χρῆμα τῶν ν' ἀποκτήσωσι φίλους, τὸ πολυτιμώτερον αὐτὸ καὶ ὠραιότερον κόσμημα τῆς ζωῆς; Καὶ ὅμως, προσθέτει ὁ Κικέρων, κάθε ἄνθρωπος ἠμπορεῖ νὰ μᾶς εἰπῇ πόσα αἰγιδόπροβατα ἔχει, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς εἰπῇ πόσους φίλους ἔχει.

Καὶ δὲν εἶνε μόνον τοῦτο, ἀλλὰ φροντίζομεν μὲν νὰ ἐξετάσωμεν τὸν σκύλον καὶ τὸ ἄλογον, τὸ ὅποιον σκοπεύομεν ν' ἀγοράσωμεν, ζητοῦμεν νὰ μάθωμεν πρῶτα τὴν γενεαλογίαν του, τὴν ἀνατροφὴν του καὶ τὸν χαρακτήρα του, τὴν ἐκλογὴν ὅμως τῶν φίλων μας τὴν ἀφίνομεν πάντοτε σχεδὸν εἰς τὴν τύχην, ἐκλογὴν σπουδαιότατην, ἀρ' οὐ ὅλη ἡ Ζωὴ μας ἠμπορεῖ νὰ ἐπηρεασθῇ ἀπὸ αὐτὴν ἐπὶ καλοῦ ἢ ἐπὶ κακοῦ.

Δὲν ἀνοῦμαι τὴν ἀλήθειαν τοῦ γνωστοῦ ἐκείνου λογίου, τὸ ὅποιον λέγει ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὅλοι εἶνε ὄχληροί, ἐκτὸς μόνον ὅταν ἔχωμεν τὴν ἀνάγκην τῶν, συμφωνῶ δὲ καὶ μὲ τὸν Θωμᾶν Βράουν ὁ ὅποιος εὐφυῶς λέγει ὅτι «ὅσοι ἐγκέφαλοι δὲν σκέπτονται καὶ δὲν ἔμαθαν νὰ υποφέρουν τὴν μοναξίαν, εἶνε φυλακαὶ διὰ τοὺς ἐκυτούς τῶν, ὅταν δὲν ἔχουν καμμίαν συντροφίαν, ἐνῶ ὅσοι ἔχουν σκέψεις καὶ ἰδέας πολλὰς, αἰσθάνονται εὐτυχίαν εἰς τὴν μοναξίαν».

Ὅπως δὲ ὅμως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, δὲν ἠμπορῶ νὰ χωνεύσω καλὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἐμερσον λέγοντος ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐκπίπτουν ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῶν ὅταν συνέρχονται ὁμοῦ. Καὶ εἰς ἄλλο μέρος ἐπαναλαμβάνει ἐπίσης λέγων ὅτι «ὁ ὅλος ὁ κόσμος ἐκπίπτει ὅταν συναθροίζεται». Θὰ μοι ἐπιτρέψῃ νὰ μὴ συμμερισθῶ τὴν γνώμην ταύτην, ἐὰν λάβω μάλιστα ὑπ' ὄψιν τὸ ἐξῆς χωρίον ἀπὸ ἄλλο σύγγραμμά του: «Κάθε συνεταιρισμός, λέγει, εἶνε κατ' ἀνάγκην συμφωνία, τὸ χεῖριστον δὲ εἶνε ὅτι τὸ ἄθος καὶ τὸ ἄρωμα παντὸς καλοῦ χαρακτῆρος ἐξαφανίζεται, ὅταν πλησιάζῃ ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον». Τί λυπηρὸν πρᾶγμα! Εἶνε ἀρὰ γε ὀρθόν; Πρέπει νὰ εἶνε ὀρθόν; Καὶ ἐὰν ἦτον ὀρθόν ποῖαν ὠφέλειαν θὰ εἴχομεν τότε ἀπὸ τοὺς φίλους μας; Κατ' ἐμὲ κριτήν, ἡ ἀμοιβαία ἐπιρροὴ τῶν φίλων εἶνε ὅπως ἀντίθε-

τος, ἐγὼ φρονῶ ὅτι τὸ ἄθος θὰ ἦνοιγε τὰ φύλλα του καλλίτερα καὶ ὅτι τὰ χρώματά του θὰ ἐγίνοντο λαμπρότερα καὶ ζωηρότερα, ὅταν ζεσταίνονται ἀπὸ τὸν ἥλιον τῆς φιλίας.

Πολλοὶ ἄνθρωποι φαίνονται ὡσάν νὰ εὐχαριστῶνται ἐὰν ἀποκοτῶν ἐχθροὺς παρά φίλους. Καὶ ναὶ μὲν ὁ Πλούταρχος μετ' ἐπαίνων ἀναφέρει τὴν γνώμην τοῦ Πυθαγόρα, ὁ ὅποιος συμβουλεύει νὰ μὴ σφίγγωμεν τὴν χεῖρα πάρα πολλῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅταν ἔχωμεν κάμη καλὴν ἐκλογὴν τῶν φίλων μας, ὀρθότερα εἶνε ἡ ἀκόλουθος γνώμη

«Καὶ χίλιους νᾶχης φίλους,
Κανένα νὰ μὴ χάσης.
Κ' ἕνα ἐχθρὸν ἂν ἔχης
Παντοῦ θὰ τὸν εὐρίσκῃς».

Καὶ κατὰ δυστυχίαν ἐν ᾧ οἱ μεγάλοι φίλοι εἶνε ὀλίγοι, μικροὶ ἐχθροὶ δὲν ὑπάρχουν.

Ἦκουσα νὰ λέγουν ὅτι εἶνε φρονιμώτερον νὰ μεταχειρίζομεθα τοὺς φίλους μας μὲ τοιοῦτόν τινα τρόπον, ὡς νὰ ἠμποροῦσαν μίαν ἡμέραν νὰ γίνουσι ἐχθροὶ μας, καὶ τοὺς ἐχθροὺς μας, ὡς νὰ ἠμποροῦσαν εἰς τὸ μέλλον νὰ γίνουσι φίλοι μας· ὅ, τι δὴποτε καὶ ἂν εἴπωμεν διὰ τὸ πρῶτον μέρος τῆς προτάσεως ταύτης, πάλιν εἶνε ἀδύνατον ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἔχει πολλὴν σοφίαν.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐγὼ λαμβάνω τὰ μέτρα μου καὶ προσθέτω μάλιστα: «Ἐφ' ὅσον οἱ φίλοι θὰ ἐκλεχθῶν μὲ προσοχήν». Εἰς τὴν ζωὴν ἐρχόμεθα εἰς συνάφειαν μὲ πολλοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ δὲν κάμνουν τὸ κακὸν ἐξεπίτηδες, ἂν καὶ δὲν μᾶς ἀπατοῦν ἐκ προμελέτης, ἐντούτοις δὲν ἐργάζονται κατ' ἴδιαν, παραμελοῦν τὰς ἰδικὰς τῶν ψυχὰς καὶ φέρουν τὴν συνδιάλεξιν πάντοτε εἰς παιδαριώδη πρᾶγματα ἢ εἰς καθαρὰ φλυαρήματα. Φαίνεται ὅτι δὲν κατορθώνουν νὰ ἐννοήσωσι, ὅτι μία συνδιάλεξις, μὲ ὀλίγον κόπον, ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ διδακτικὴ καὶ εὐχάριστος, χωρὶς νὰ εἶνε σχολαστικὴ καὶ χωρὶς νὰ ὑπάγῃ νὰ κυλισθῇ εἰς τὴν τελατωδὴν λίμνην βρωμερῶν ἰδεῶν καὶ λόγων παρασίτων. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ὅποιον νὰ μὴ ἔχωμεν νὰ μάθωμεν πολλὰ πρᾶγματα, φθάνει μόνον νὰ τὸ θέλῃ. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔχη τι νὰ μᾶς διδάξῃ, πάλιν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ὠφελῆσῃ μὲ τὸ θέλητρον τῶν εὐφυῶν τοῦ ἐρωτήσεως ἢ τῆς θερμῆς του συμπαιδείας. Ἄλλ' ὅταν οἱ ἀντικρυνοὶ μας δὲν μᾶς ὠφελοῦν οὔτε μᾶς διδάσκουν, τότε ἡ συναναστροφὴ τῶν, ἂν ἠμποροῦμεν νὰ τὴν ἀνομάσωμεν συναναστροφὴν, εἶνε καθαρὰ σπατάλη χρόνου καὶ περὶ αὐτῶν ἠμποροῦμεν, μὰ τὴν ἀλήθειαν, νὰ εἴπωμεν: ἀκαλλίτερα θὰ ἦτον νὰ μὴ σ' ἐγνώριζα».

Δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ εὐτυχία καὶ ἡ ἀγνότης τῆς ζωῆς μας ἐξαρτᾶται πολὺ

καὶ ἀπὸ τὴν ὀρθὴν ἐκλογὴν τῶν συντρόφων καὶ τῶν φίλων μας. Ἐὰν τοὺς ἐξελέξαμεν κακῶς, θὰ μᾶς κάμνουν νὰ ἐκπέσωμεν, ἐὰν δὲ εἶνε καλοὶ, θὰ μᾶς ἀνυψώσουν. Καὶ ὅμως πόσοι καὶ πόσοι ἐμπιστεύονται τὴν ἐκλογὴν ἀπλῶς εἰς τὴν τύχην. Καλὸν εἶνε βέβαια νὰ εἴμεθα προσηνεῖς καὶ ἀνοικτόκαρδοι μὲ ὅσους σχετιζόμεθα, ἄλλο πρᾶγμα ὅμως εἶνε νὰ τοὺς ἔχωμεν φίλους. Μερικοὶ φαίνονται ἔχοντες τὴν μανίαν νὰ κάμνουν φίλους τῶν ἢ τὸν γείτονα, ἢ ἐκεῖνον ὁ ὅποιος μετέρχεται τὸ ἴδιον ἐπάγγελμα, ἢ ταξιδεύει μὲ τὸ ἴδιον τραῖνον, ἢ τέλος δι' ἕνα ἄλλον παρόμοιον καὶ ἀσήμαντον λόγον.

Δὲν ὑπάρχει μεγαλειότερον σφάλμα ἀπὸ τοῦτο. «Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι, λέγει ὁ Πλούταρχος, εἶνε τὰ εἰδῶλα μόνον καὶ τὰ φάσματα τῆς φιλίας».

Ἦ πρὸς τὸν πλησίον φιλοφροσύνη εἶνε πρᾶγμα ὅπως διόλου διάφορον· ποτὲ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι μικρὸς ἐχθρὸς δὲν ὑπάρχει καὶ ὅτι ἐκεῖνος ὁ ὅποιος ἔχει ἀγαπήσῃ, ἔστω καὶ ἄπαξ μόνον, θὰ ἔχη πάντοτε κάποιαν στοργὴν καὶ πρὸς ὅλους. Πάντοτε ὑπάρχει ὀλίγη καλωσύνη εἰς τὰ μύχια τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων.

Ἦκουσα, λέγει ὁ Nasmyth εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, πολλοὺς νὰ λέγουν ὅτι ὁ κόσμος αὐτὸς εἶνε ἀχάριστος καὶ ἐγωϊστής. Ἴτως ἐγὼ ὑπῆρξα τυχερός, ἀλλ' οὐδέποτε ἐδοκίμασα οὔτε τὴν μίαν οὔτε τὴν ἄλλην τῶν σκληρῶν τούτων συμφορῶν. Καὶ εἰς ἐμὲ ἀτομικῶς τὸ ἴδιον συνέβη. «Οἱ ἄνθρωποι, λέγει ὁ Οὐόρσουωρθ, φωνάζουν διὰ τὴν ἀχαριστίαν καὶ τὴν ψυχρότητα μὲ τὰς ὁποίας ἀνταμείβονται αἱ γενναῖαι πράξεις. Φεῦ! ἐμὲ ἔκαμε νὰ κλαύσω συχνότερα ἢ εὐγνωμοσύνη τῶν ἀνθρώπων».

Δὲν ἠμπορῶ, κατὰ συνέπειαν, νὰ ἐπιδοκιμάσω τὸν Ἐμερσον λέγοντα ὅτι «περιπατοῦμεν εἰς τὴν ζωὴν μόνοι». Οἱ φίλοι, οἷους τοὺς θέλομεν, εἶνε ὄνειρα καὶ μῦθοι. Μία ὑψίστη ἐλπίς ὅμως γλυκαίνει πάντοτε τὴν καρδίαν τοῦ πιστοῦ, ἡ ἐλπίς ὅτι ἄϊσως ἄλλοῦ πουθενά, εἰς ἄλλας χώρας τοῦ Παντοδυναμίου, νὰ ὑπάρχουν κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν καὶ ἄλλαι ψυχαί, αἱ ὅποια καὶ αὐταὶ νὰ ὑποφέρουν, νὰ ἐργάζονται καὶ νὰ ἐλπίζουν—καὶ αἱ ὅποια ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἀγαποῦν καὶ ἡμεῖς νὰ τὰς ἀγαπῶμεν».

Ἄλλ' ὅπως δὲ ὅποτε, ὅσον καὶ ἂν συντελοῦν εἰς τὴν εὐτυχίαν μας οἱ καλοὶ καὶ ἀξιοὶ φίλοι, πάλιν τὸ περισσότερο αὐτῆς μέρος ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ ὁ καθείς μας εἶνε ἢ ὁ καλλίτερος φίλος ἢ ὁ χειρότερος ἐχθρὸς τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἐνθαρρυντικὴ δὲν εἶνε βέβαια ἡ γνώμη τοῦ Βάκωνος λέγοντος ὅτι μεταξὺ ὁμοίων ὀλίγη ὑπάρχει φιλία εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ ὅτι ὅση φιλία ὑπάρχει, ἀπαντᾶται μόνον μεταξὺ ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων τῶν ὁμοίων αἱ τύχαι συνταυτί-

ζονται. Δὲν παραδέχομαι καθόλου ὅτι ἔχει ἐκφράση τὴν γνώμην του ταύτην μετὰ ὠριμον σκέψιν κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον, καθόσον εἰς ἄλλο μέρος λέγει: «ἠμποροῦμεν νὰ προβῶμεν καὶ περαιτέρω ἀκόμη καὶ μὲ ὅλην τὴν πεποίθησιν νὰ διαθεβαιώσωμεν ὅτι ὁ κόσμος, χωρὶς φίλους, εἶνε ἐρημος καὶ ὅτι ἡ ζωὴ, χωρὶς αὐτοὺς, εἶνε ἀθλία μοναξία».

Ἦ φιλία, προσθέτει, ὄχι μόνον φωτίζει τὸν νοῦν βοηθῶσα αὐτὸν νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ σκότος καὶ ἀπὸ τὴν σύγχυσιν τῶν ἰδεῶν, ἀλλὰ προσθέτει καὶ μίαν εὐμορφίαν εἰς ὅλα μας τὰ αἰσθήματα, κατευνάζει τὴν θύελλαν καὶ τὴν τρικυμίαν. Κάθε ἄνθρωπος συμβουλευόμενος τὸν φίλον του, πολὺ εὐκολώτερα θὰ περιμαζεύσῃ τὰς ἰδέας του, θὰ τὰς ταξινομήσῃ καλλίτερα καὶ ὅταν τὰς βάλῃ εἰς τὸ καλοῦπι τῶν λέξεων καὶ τὰς μεταμορφώσῃ εἰς λόγους, μὲ περισσοτέραν ἄνεσιν θὰ παρατηρήσῃ καὶ θὰ ἐξετάσῃ τὴν ὄψιν τῶν. Εἰς πάντα δὲ πολλάκις ὠραία μόνον συνδιάλεξις μὲ φίλον θ' ἀρκέσῃ διὰ νὰ γίνῃ πολὺ σφώτερος, παρά ἐὰν ἐσακέπτετο μόνος του ἐπὶ ὀλόκληρον ἡμέραν».

Οἱ ἄνθρωποι ὅμως δὲν ἠξεύρουσι καλὰ καλὰ τί θὰ εἰπῇ μοναξία καὶ μέχρι τίνος σημείου φθάνει, διότι «ὁ ὄχλος δὲν εἶνε συναναστροφὴ, τὰ πρόσωπα δὲν εἶνε παρά ἐκθεσις προσωπογραφῶν καὶ ἡ γλῶσσα ἐκεῖ ὅπου λείπει ἡ ἀγάπη καὶ ἡ στοργὴ δὲν εἶνε ἄλλο, παρά κύμβαλον ἀλαλάζον».

Τὴν γνώμην αὐτὴν δὲν τὴν παραδέχομαι ἀπεριόριστως, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ οἱ ξένοι ἠμποροῦν νὰ εἶνε ἀξιοὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος ἡμῶν καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχουν πολλοὶ οἱ ὅποιοι θὰ ἔλεγον τὰ ἴδια λόγια τοῦ διδάκτορος Τζῶνσον, ὁ ὅποιος διὰ νὰ περιγράψῃ μίαν εὐχάριστον ἐσπερίδα, ἠρκεῖτο λέγων «Κύριε, πολὺ καλὰ συνωμιλήσαμεν ἀπόψε».

Ἀποτρέπων ἀπὸ τὰς χυδαίας καὶ προστύχους συνδιάλεξεις, ὁ Ἐπίκτητος λέγει ἐν ἐξαιρέτων πρᾶγμα. Συνιστᾷ νὰ μὴ γίνεταί λόγος διὰ κἀνὲν πρόστυχον ἀντικείμενον, οὔτε διὰ τοὺς ξιφομάχους οὔτε διὰ τὰς ἵπποδρομίας οὔτε διὰ τοὺς ἀθλητὰς οὔτε διὰ τὰ γεύματα καὶ τὰ ποτά καὶ πρὸ πάντων οὔτε διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἐὰν πρόκειται νὰ τοὺς κατηγορήσωσι. Ὅταν ὅμως προσθέτῃ, «ἢ καὶ ἂν πρόκειται νὰ τοὺς ἐπαινήσωσι,» αὐτὴ ἡ προτροπὴ μοι φαίνεται ἀμφιβόλου ὠφελείας. Φρονιμωτέρα βεβαίως εἶνε ἡ συμβουλὴ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου λέγοντος: «ὅταν θέλῃς νὰ εὐχαριστήσῃς συλλογίσου τὰς ἀρετὰς ἐκείνων μὲ τοὺς ὁποίους συζῆς. Βλέπε λοιπὸν τὴν δραστηριότητα τοῦ ἐνός, τὴν μετροφροσύνην τοῦ ἄλλου, τὴν ἐλευθεριότητα τοῦ τρίτου καὶ ἄλλην τινὰ ἀρετὴν τοῦ τετάρτου. Διότι τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς μαγεύσῃ περισσοτέρον, παρά τὰ παραδείγματα τῶν ἀρετῶν αἱ ὅποια φανερόνται εἰς τὰ ἦθη ἐκείνων μὲ τοὺς ὁποίους συζῶμεν καὶ αἱ ὅποια εἶνε πολυάριθμοι». Καὶ ὅμως ποσάκις συμ-

βαίνει να μὴ γνωρίζωμεν, παρὰ μόνον ἀπὸ τὴν ὄψιν των, ἢ ἀπὸ τὸν ἦχον τῆς φωνῆς των ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἀποκαλεῖται φίλους μας, ἐνῶ δὲν γνωρίζωμεν καθόλου, οὔτε τὸ πνευμά των οὔτε τὴν καρδίαν των.

Ἄλλὰ μὲ ὅσην φροντίδα ἐκλέγομεν τοὺς φίλους μας, μὲ τὴν αὐτὴν πρέπει νὰ προσπαθῶμεν καὶ νὰ τοὺς φυλάζωμεν. Ὁ Πασκάλ μᾶς διαβεβαίει ὅτι, ἐὰν κάθε ἄνθρωπος ἐγνώριζεν ὅτι ὁ ἄλλος λέγει διὰ λογαριασμόν του, δὲν θὰ ὑπῆρχεν οὔτε δύο ζεύγη φίλων ἐπὶ τῆς οἰκουμένης. Ἐγὼ φρονῶ ὅτι εἰς τοῦτο εἶνε πολὺ ὑπερβολικός, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡ περιπτώσει θὰ εἶχε δίκαιον, πάλιν σεῖς προσπαθήσατε ν' ἀνήκετε εἰς ἐν ἀπὸ τὰ δύο ζεύγη. «Ὅταν ἔχη: ἓνα φίλον, λέγει μία ἀνατολικὴ παροιμία, νὰ τὸν ἐπισκέπτεσαι συχνά, ἐπειδὴ τ' ἀγκάθια γρήγορα σκεπάζουν τὸν ὁρόμον, ὅπου πατεῖ ποδᾶρι ἀνθρώπου». Αἱ φίλια δὲν πρέπει νὰ εἶνε ἀπλῶς «σκηναὶ στημέναι διὰ νὰ περᾶσωμεν μίαν μόνον νύκτα».

Ἡ φίλια ἐπίσης θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ νὰ γίνωμεν ἐνοχλητικαί. Μερικοὶ φαίνονται νὰ ἐκτιμῶν τοὺς φίλους των μόνον τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν τοὺς χάνουν. Ὁ Ἀναξαγόρας δὲ περιέγραφε τὸ Μυσώλειον ὡς φάντασμα τοῦ πλοῦτου μεταβληθὲν εἰς πέτραν.

Ἄλλὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος παρευρέθη ποτὲ πρὸ χαινοντος τάφου, ὅπου μετέβη διὰ νὰ βίψῃ τὸ τελευταῖον βλέμμα εἰς φίλιαν ἐκπνεύσασαν διὰ παντός, ἐνῶ μέσα του αἰσθάνεται τότε πότον καὶ αὐτὸς ὁ ἰσχυρότερος ἔρωσ καὶ αὐτὴ ἡ βαθυτέρα ὀδύνη εἶνε ἀνίκανοι νὰ δώσουν ἔστω καὶ μίαν μόνον στιγμήν εὐχαρίστησιν εἰς καρδίαν ἢ ὁποῖα εἶπαυσε πλέον νὰ πάλλῃ, ἢ νὰ ἐξαλείψωσιν τὸ ἐλάχιστον σημεῖον σκληρότητος, τὴν ὁποίαν εἶχον δεῖξῃ πρὸς ψυχὴν ἀποπτᾶσαν πλέον ἀνεπιστρεπτεῖ, αὐτὸς, λέγω, οὐδέποτε πλέον εἰς τὸ μέλλον θὰ τολμήσῃ ν' ἀναλάβῃ ἀπέναντι οἰασθῆποτε καρδίας τοιούτου χρέος, τὸ ὁποῖον δὲν ἠμποροῦμεν ν' ἀποπληρώσωμεν παρὰ εἰς πτώμα.

Ὁ Θάνατος, τῷ ὄντι, δὲν ἠμπορεῖ νὰ διακόψῃ τὴν φίλιαν. «Οἱ φίλοι, λέγει ὁ Κικέρων, καίτοι ἀπόντες, εἶνε παρόντες πάντοτε. Καίτοι πτωχοί, εἶνε πλούσιοι, καίτοι ἀσθενεῖς, ἀπολαύουσιν ὅμως ὑγείαν καὶ ὅπερ εἶνε δυσκολώτερον ν' ἀποδείξωμεν, μένουσιν εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ἀπὸ κατῆλθον μεταξὺ τῶν νεκρῶν». Θὰ φανῇ ἴσως παράδοξος ἡ φράσις αὕτη καὶ ὅμως δὲν ὑπάρχει ἄραγε ἀρκετὴ ἀλήθεια εἰς τὴν ἀκόλουθον αὐτῆς ἐπεξήγησιν; «Κατ' ἐμέ, λέγει ὁ Κικέρων, ὁ Σκηπίων ζῆ ἀκόμη καὶ θὰ ζῆ αἰωνίως, διότι ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός τοῦτου καὶ αἱ ἀρεταὶ του δὲν συνετάφησαν μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἀληθῶς ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τὰ ὅποια μοὶ ἐδώρησεν ἡ τύχη καὶ ὁ χρόνος, κἀνὲν δὲν θεωρῶ ἄξιον νὰ συγκριθῇ μὲ τὴν φίλιαν τοῦ Σκηπίωνος».

Ἐὰν λοιπὸν ἐκλέγομεν τοὺς φίλους διὰ τὴν ἀξίαν των καὶ ὄχι διὰ τὰ ὑπάρχοντά των, ἐὰν εὐτυχήσωμεν ποτε ν' ἀποκτήσωμεν τοιούτους, θὰ τοὺς διατηρήσωμεν πάντοτε, ἀπόντας εἴτε θλιόντας, εἰς τὰ βῆθη τῆς ἀναμνήσεως.

(Ἐπεται συνέχεια).

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Ο ΕΡΡΙΚΟΣ ΑΪΝΕ

Ὑπὸ τὸν οὐχὶ πολὺ εὐστοχον τίτλον «ὁ Γερμανικὸς αἰὼν» (das Deutsche Jahrhundert) ἐξεδόθη ἐν Βερολίῳ τῇ συνεργασίᾳ δωδεκάδους περίπου συγγραφέων εἰς δύο ὀγκώδεις τόμους σχήματος μεγάλου ὀγδοῦς ἔργον ἐπισκοποῦν τὴν ὅλην ἐν Γερμανίᾳ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, περιλαμβάνον ὅλους σχεδὸν τοὺς κλάδους τῆς γνώσεως ἐξαιρέσει τῆς ἰατρικῆς καὶ χειρουργικῆς. Φιλολογία καὶ τέχνη (πλαστικὴ), φιλοσοφία, πολιτικὴ οἰκονομία καὶ ἐπιστήμη τοῦ δικαίου, πολιτικὴ ἱστορία καὶ μουσικὴ ἐξετάζονται ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ ναυτικὴ, στρατιωτικὴ, ὑγεινὴ, φυσικὴ, χημεία καὶ βιολογικαὶ ἐπιστῆμαι ἐν τῷ δευτέρῳ. Ἐχομεν δηλαδὴ ἐν εἶδος ἐγκυκλοπαιδικῶν συγγράμματος ἐκπονηθέντος ὑπὸ εἰδικῶν διὰ μὴ εἰδικούς, ἐξ οὗ πᾶς φίλος τῆς γενικῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως δύναται πολλὰ νὰ διδαχθῇ ἀναφορικῶς τῶν ζητημάτων ἅτινα ἐνδιαφέρουσιν αὐτόν.

Ἡ ἱστορία τῆς Γερμανικῆς ποιήσεως κατὰ τὸν δέκατον ἑνατον αἰῶνα συνεγράφη ὑπὸ τοῦ Καρόλου Μπούσε (Dr. Karl Busse). Τὸ τμήμα τοῦτο εἶνε ἄριστα συντεταγμένον. Ἡ περὶ τὴν ἔλθεισιν εὐχέρεια συνδυάζεται μετὰ πρωτοτύπων καὶ εὐφυστάτων παρατηρήσεων, ἡ δὲ ἐπανθούσα τῆς ζῆρας ὕλης δεξιότης τοῦ καλῆμου θέλγουσα τὸν ἀναγνώστην κρατεῖ ἀδιάπτωτον τὴν προσοχὴν αὐτοῦ. Ὁ Μπούσε ἔχει ὕψος καὶ ἰδέας ἰδιάζοντα αὐτῷ. Οὐδέποτε μετὰ τοσαύτης ὀξυδερκείας καὶ ὀρθότητος, καθ' ὃν τρόπον ὑπ' αὐτοῦ, ἐχαρακτηρίσθησιν ποιηταί.

Εὐρύτερον ἰδίᾳ πραγματεύεται περὶ τοῦ Ἑρρίκου Αἶνε. Ὁ Μπούσε θέτει αὐτὸν πολὺ ὑψηλὰ, συγχρόνως ὅμως καταδεικνύει καὶ τὴν ἰσχυρὰν διάστασιν, ἣτις κατὰ βῆθος ὑπόκειται εἰς τὴν φύσιν τοῦ Αἶνε. «Ὡς ποιητῆς» λέγει «ἔχω τὰς βίβλας αὐτοῦ εἰς τὸν Ῥωμαντισμόν εἶνε ἐξ αἰσθητικῆς ἀπόψεως ἀριστοκρατικός, ἀλλ' ὡς Ἰουδαῖος εἶναι κατ' ἀνάγκην δημοκρατικός. Ἡ διάνοιά του θνασίμως πλήττει, ὅτι εἶναι ἀντικείμενον λατρείας διὰ τὴν καρδίαν του. Ὡς ἄλλος Κρόνος, εἶναι ἠναγκασμένος νὰ κατατρώγῃ τὰ ἴδια αὐτοῦ τέκνα ἵνα μὴ ἐκθρονισθῇ ποτε ὑπ' αὐτῶν, ὀφείλει

νὰ καταπολεμῇ τὸν Ῥωμαντισμόν, μεθ' οὗ ἀρρήκτως ὡς ἐκ τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ φύσεως εἶναι συνδεδεμένος, διότι ὁ Ῥωμαντισμὸς εἶναι καὶ θὰ εἶναι πάντοτε ἐξ ἔθνικης (πολιτικῆς) ἀπόψεως ἀντισημιτικός, ὡς βῆσιν ἔχει τὴν συντηρητικὴν τῆτα καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀντιδραστικός. Ἄλλ' ὁ ποιητῆς Αἶνε ἀγαπᾷ αὐτὸν τὸν Ῥωμαντισμόν καὶ εἰς αὐτὸν ἔχει τὰς βίβλας αὐτοῦ, τὰ κάλλιστα τῶν ποιημάτων του παράγει ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ῥωμαντισμοῦ, ἐνῶ ὁ Ἰουδαῖος Αἶνε φρονεῖ καὶ αἰσθάνεται ὅλως ἐναντία». Καὶ ἀλλαχού. «Ἡ θέσις τοῦ Αἶνε ἐν τῇ Γερμανικῇ ποιήσει εἶναι ὅλως μοιαδική· οὐ μόνον διότι εἶναι ὁ πρῶτος καὶ ὁ μόνος Ἰουδαῖος, ὅστις, ἀφ' ὅτου ὑπάρχει τοῦτο τῆς ποιήσεως τὸ εἶδος, ἀληθῶς ἀθάνατον παρήγαγε καὶ ὅχι—πρέπει νὰ τὸ σημειώσωσιν οἱ ἀντισημιταί — ποιήματα ἀκραφινῶς Γερμανικά, ὅπως οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ποτε γνησιώτατος Γερμανός. Καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ἴσεται ἐντελῶς μεμινωμένος. Οὐδεμίαν ὁμοιότητα καὶ πνευματικὴν συγγένειαν ἔχει πρὸς οὐδένα ἄλλον καθ' ὅλην τὴν περισχὴν τῆς ἡμετέρας φιλολογίας. Διαφέρει πάντων τῶν λοιπῶν».

Μετὰ πολλῆς δριμύτητος κρίνει ὁ Μπούσε τὴν σύντροφον τοῦ Αἶνε καὶ τὴν βλαβερὰν ἐπίδρασιν, ἣν ἐπὶ τοῦ ποιητοῦ ἤσκησεν. Ἀμειλίκτως περιγράφων αὐτὴν λέγει: «Ἡλίθιον καὶ φιληθόνον ὄν, τὸ ὁποῖον δὲν ἔτρωγεν, ἀλλὰ κατέτρωγεν, ὡστε ἐν ἡλικίᾳ μόλις τριάκοντα πέντε ἐτῶν εἶχε βάρους δύο ὅλων ἑκατοντάδων χιλιogramμων, γυνή, ἣτις ὑπὸ τοῦ τυχόντος ἀγύρτου παρεπλανάτο, ἣτις ἐνώπιον τῶν φίλων τοῦ συζύγου τῆς, ὡς ἀνάγωγον παιδίον, ἐν τῇ ἐξάψει τοῦ θυμοῦ, πίπτουσα κατὰ γῆς ἐκυλίετο καὶ ἐποδοκράτει, ἣτις δίκην ψιττακοῦ ἐπέλλιζε μόνον τὰς δύο Γερμανικὰς λέξεις «meine Frau» ἐνοούσα ἑαυτὴν, ἣτις οὐδὲν βιβλίον ποτὲ ἀνὰ χεῖρας ἐλάμβανεν, οὐδεμίαν γραμμὴν τῶν ἔργων τοῦ συζύγου τῆς ἐγνώριζεν, ἀλλὰ χρήματα, χρήματα καὶ χρήματα πάντοτε ἐζήτει. Ἀδιόφορον, ἂν ἦτο ἀγαθῆς καρδίας ἀλλὰ τὸν Αἶνε κατέστρεψεν ἐξ ἠθικῆς τε καὶ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως, διότι ἠνάγκαζεν αὐτὸν εἰς αὐταπόρνησιν, εἰς συγγραφὴν ἐπὶ μισθῷ, ἠμῶνεν ἐτι μᾶλλον τὰς ἠθικὰς αὐτοῦ ἰδέας, ὅθι αὐτὸν εἰς τὸν κυνισμόν. Τὸ ἀγανάκτησιν ἐμποιοῦν εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν γεγονός, ὅτι ἐλάμβανε παρὰ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως ἐτήσιον χορηγήμα, ἥμισθα δύναται νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν σπατάλην τῆς εὐτραφεῦς Μαθίλδης». Μόνον ἐν τῇ ἀτυχίᾳ, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Μπούσε, διαρκούσης τῆς πολυωδύνου ἀσθενείας αὐτοῦ αὐτῆς ἀνέλαβεν ὁ ποιητῆς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν. «Τότε εὖρε σπινθηρα μεγαλείου, ὅστις μᾶς ἀποζημιώνει δι' οἰκτράς τινὰς ἐλλείψεις τοῦ προτέρου βίου. Ἄν ἡ ἠθικὴ ἰσχύς τοῦ ποιητοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς εὐτυχίας του σχεδὸν εἶχε θραυσθῆ, ἢ ἡ ἠνωρθῆ τούλάχιστον ἐν

μέρει καὶ εἶδαζεν αὐτὸν νὰ ὑπεμῆν καὶ νὰ ἀποθῆν μέγας». Οὐδέποτε μετὰ τηλικαύτης ἀμειλιχίας, μετὰ τόσον εὐσυνειδήτου κατανουμῆς φωτός καὶ σκιᾶς ἐγράφη βιογραφία περὶ τοῦ Αἶνε.

B. M.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΕΙΣ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Ἡ ἐφημερίς φαίνεται βλαβερὰ, ὅτι δὲν θ' ἀντικαταστήσῃ τοῦ λαοῦ μόνον ἀλλὰ καὶ τοῦ μαθητοῦ τὸ βιβλίον. Ἡ πρόδος ἡ μεγάλη καὶ ἡ διάδοσις ἢ καταπληκτικὴ τῶν ἡμερησίων φύλλων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς τείνει νὰ ὑποκαταστήσῃ βαθμηδὸν τὰ βιβλία. Σήμερον μὲ τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν τῶν μέσων τῆς, μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς τὴν θαυμασίαν, τὴν ὁποίαν ἐπέτελεσεν, ἡ δημοσιογραφία κατέστη ὄχι μόνον ἡ πυξὶς τῆς παγκοσμίου πολιτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν πολυτίμων γνώσεων, τὰς ὁποίας ἀντιῆλοχίστες τιμῆς ἀποκτᾷ ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῶν ἡμερησίων σελίδων, τὰς ὁποίας διαβάσει.

Αἱ ἀγγλικαὶ ἐφημερίδες πρὸ πεντηκονταετίας ἤρχισαν νὰ καινοτομοῦν, νὰ εἰσάγουσιν τὴν λεγομένην φιλελεύθερον ἢ μᾶλλον ἐλευθερίαν δημοσιογραφίαν καὶ νὰ μετατρέπουσιν τὰς σελίδας των εἰς κήπον ἀνθιστόλιστον ἐκ τῶν εὐωδωτέρων πνευματικῶν ἀνθῶν πάσης τάξεως καὶ χώρος.

Ἐκτοτε εἶχε κατανοηθῆ ἡ ἀνάγκη ὅτι ὁ ἐπιούσιος ἄρτος τῶν ἀναγνωστῶν μιᾶς ἐφημερίδος δὲν ἔπρεπε νὰ εἶνε τὰ πολιτικὰ ζητήματα καὶ τὸ κυριαστικὸν θυμίσμα τῶν πολιτικῶν τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ἡ παγκόσμιος πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ κίνησις. Τὸ ἡμερησίον φύλλον ὀφείλει νὰ κατοπτρίζῃ εἰς τὰς σελίδας του τὰς νωπὰς ὄχι μόνον τὰ νωπότερα νέα ἀλλὰ καὶ τὰς ἰωποτέρας γνώσεις, ἀνακαλύψεις, σκέψεις καὶ προόδους τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἐπρεπεν εἰς τὰς σχετικῶς ὀλίγας στήλας τῆς ἡμερίδος νὰ περιέχῃ ὕλην ὄχι μόνον διὰ τὸν πολιτικὸν καὶ τὸν θεσιθῆραν ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν καλλιτέχνην, τὸν ἐπιστήμονα, τὸν πατέρα, τὴν μητέρα, διὰ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὸν ἱερέα καὶ τὸν ἔμπορον καὶ τὸν βιομήχανον, διὰ τοὺς ἀντιπροσώπους ὅλων τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπαρτίζεται ἡ κοινωνία. Καὶ οὕτω κατέστη βαθμηδὸν, μαζὶ μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς προόδου, ἡ ἐφημερίς ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν, ἀναπαριστώσα εἰς τὰς σελίδας τῆς ὅλην τὴν κίνησιν τοῦ κόσμου ὑπ' ὅλας τὰς ἐπιπέσεις τῆς καὶ ὑπ' ὅλας τὰς μορφὰς τῆς, τὴν συντελεσθεῖσαν ἐντὸς ἐνός . . . εἰκοσιτετραῶρου.

Σήμερον αἱ ἀμερικανικαὶ ἐφημερίδες καὶ αἱ ἀγγλικαὶ καὶ μετ' αὐτὰς αἱ γερμανικαὶ κατέστησαν οἱ ἡμερήσιοι σύντροφοὶ τῶν μεγάλων τάξεων τοῦ λαοῦ, τῶν ζητησῶν ν' ἀντλήσουν ἐξ αὐτῶν τὰς ἐπινοήσεις καὶ τὰς ἐκφάνσεις τὰς προσδευτικὰς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Κατόπιν τῆς τοιαύτης τροπῆς τοῦ ἡμερησίου τύπου αἱ ἐφημερίδες κατέστησαν ἀναπόσπαστον συμπλήρωμα τῶν καθημερινῶν ἀναγνωσμάτων τῶν μαθητῶν τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν οἱ μαθηταί, ἐνῶ ἀναγινώσκουν τὰς ἐφημερίδας διὰ νὰ ἐξασκηθοῦν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, μανθάνουν συγχρόνως τί γίνεται εἰς τὸν κόσμον καὶ οὕτω προπαρασκευάζονται βαθμηδὸν καὶ ἀκόπως εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ καθίστανται ἐγκυκλοπαιδικώτατοι. Εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν πρὸ πολλοῦ ἔχει εἰσαχθῆ ὡς ἀνάγνωσμα τὸ παράρτημα τῆς κυριακῆς ἐκδόσεως τοῦ «Κήρυκος τῆς Νέας Ἰόρκης», διότι δι' αὐτοῦ δὲν διδάσκονται μόνον οἱ Ἀμερικανόπαιδες, ἀλλὰ μορφοῦνται συγχρόνως ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ αἰσθητικὴ αὐτῶν ἀντίληψις.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ

ΓΝΩΜΑΙ

ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Μόνη ἡ ἐλευθερία εἶναι γεννήτρια τῆς ἀρετῆς, ἐπειδὴ μόνη αὐτὴ γεννᾷ τὴν μητέρα τῆς φιλότιτος ἰσότητος.

Ἄδαμάντιος Κοραΐς.

Ὁ μὴ ἀγαπώμενος εἶναι πανταχοῦ καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων μόνος.

Σάνθ.

Σχεδὸν ὅλαι αἱ γυναῖκες, ἐνίοτε δὲ καὶ οἱ ἄνδρες, γίνονται δούλοι τῆς κοινωνικῆς τάξεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουσι. Τινὲς ὑποκύπτουσι τυρῶς εἰς τὴν πείσιν τοῦ πυρῶς, ἄλλοι δουλοῦνται εἰς τὰς ἐξεις καὶ τὰς συνηθείας τῆς τάξεώς τω, καὶ ὀλίγοι ἔχουσι τὸ θάρρος νὰ κινήθωσι καὶ νὰ σκεφθῶσιν ἀνεξαρτήτως.

Σμαΐλε.

Ὁ ἐπὶ ἰδίᾳ στερῆσει μεταδίδων εἰς τοὺς ἄλλους αἰσθάνεται διπλὴν ἀπόλαυσιν.

Βοὐρέλι.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Τὸ φυτόν «Μελισσανδρῶς».

Εἰς ἐφημερίδα τοῦ Ἄργους δημοσιεύεται ἡ ἐξῆς δημόσης δοξασία περὶ ἐγχωρίου φυτοῦ:

Ἐπάρχει φυτόν εὐρισκόμενον καθ' ἅπασαν τὴν Ἀργολικὴν πεδιάδα, τὸ ὁποῖον εἶνε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Μελισσανδρῶς καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὁ λαὸς ἀποδίδει τὴν ἐξῆς ιδιότητα: Ὄταν πλησιάσῃ αὐτὸ ἄνθρωπος ἢ γυνὴ καὶ ἀπαγγείλῃ κλαυθμηρῶς στίχους τινὰς, τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ πάραυτα μαραίνονται καὶ καταπίπτουσιν. Συνήθως αἱ γυναῖκες λέγουσι πρὸς αὐτὸ ἐν εἴδει μοιρολογίου τὰ ἐξῆς:

Μελισσανδρῶς μὲ τὸν ἄνθρωπον
ποῦ εἶχες τὸν ἄνδρα τὸν καλόν
Ὅπου τὸν ἐσκοτώσανε,
σ' τῆς Μπαρμπαριῆς τὰ μέρη.
Κ' ἔκανες ὄρκον εἰς τὸ Θεόν,
μὴ κἀνῆς ἄλλο ταῖρι.

Ἐπάρχει περὶ τοῦ φυτοῦ τούτου ἡ ἐξῆς παράδοσις. Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν κόρη Ἑλληνῆς Μελισσανδρῶς καλουμένη εἶχεν ὠραῖον σύζυγον, ἐν συλλαβόντες πειραταὶ εἰς τι ταξιδεῖδιόν του γενόμενον χάριν ἐμπορίας ἐφόνευσαν εἰς τὴν Βαρβαρίαν, ἐνθα τὸν μετέφεραν. Ἡ Μελισσανδρῶς κλυθούσα τὸν φόνον τοῦ συζύγου τῆς ἀπέθανεν ἐκ τῆς λύπης, ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου τῆς ἀνεφύη τὸ φυτόν αὐτὸ, τὸ ὁποῖον τόσον συγχινεῖται ὅταν πλησίον του κλαύσῃ τις καὶ εἶπῃ μοιρολόγιόν τι, ὥστε τὰ φύλλα του πάραυτα μαραίνονται καὶ πίπτουν.

Νέα χρυσοφυρεῖα.

Νέα χρυσοφόρος γῆ ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν ἀμερικανικὴν Πολιτείαν τοῦ Ἰδάχο. Οἱ ἐντὸς τῶν σπλάγχχνων τῆς θησαυροὶ λέγονται πλουσιώτεροι τῶν τῆς Κλονδύκης, χιλιάδες δὲ χρυσοθηρῶν ἐφθασαν ἤδη καὶ ἐπεδόθησαν εἰς μεταλλευτικὰς ἐρεῦνας. Ἡ μετάβασις εἰς τὴν χώραν ταύτην εἶνε πλήρης κινδύνων. Ἡ ὁδὸς διασχίζει ὄρη χιονοσκεπῆ πάχους δέκα μέτρων. Ἡ πορεία διὰ τοῦτο ἐν καιρῷ νικτὸς εἶνε ἀδύνατος. Καὶ τὴν ἡμέραν ἀκόμη τὸ ἔδαφος ἐνίοτε ὑποχωρεῖ, τινὲς δὲ τῶν ἐκδοσμέων ἐτάφησαν ἐντὸς τῆς χιόνος.

Αἱ ἐκ τῆς χρυσοφόρου ὁμως ταύτης γῆς εἰδήσεις εἶναι καταπληκτικαί. Ἡ περιφέρειά τῆς ἀποτελεῖται ἐκ 1,500 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Πολλοὶ χρυσοθηραὶ ἤδη ἐξησφάλισαν διὰ πράξεως νομίμου τὴν ἐκμετάλλευσιν στρωμάτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἑκατοὶ ἐλπίζει νὰ κερδήσῃ 2-ἢ ἑκατομμύρια φράγκων. Πιστεύεται ὅτι ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν πενήτην χιλιάδες ξένων θὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν χώραν ταύτην. Παντοῦ νέαι πόλεις ἀνεγείρονται. Ἡ τιμὴ τῶν τροφίμων κατήντησε μυθώδης. Τοῦ λαρδίου ἡ λίτρα ἐφθασε μέχρις 25 φράγκων, τοῦ δὲ ἀλεύρου τιμᾶται συνήθως 5 φράγκων. Μία φιάλη οἴνου δὲν πωλεῖται ὀλιγώτερον τῶν 15 φράγκων καὶ ἡ λίτρα τοῦ βοείου κρέατος φράγκων ὀκτώ μέχρι δώδεκα.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Εἰς τὸ ἐν σελ. 171—173 (φύλλ. 15) δημοσιευθὲν ἄρθρον «Ἡ σφαγὴ τῶν κηφηνῶν» παρελείφθη ἡ σημείωσις ἡ δηλοῦσα ὅτι τοῦτο ἐλήφθη ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ διασήμεου Βέλγου δραματοῦργου Μαίτερλιγκ, τοῦ ἐπιγραφομένου «Ἡ Ζωὴ τῶν Μελισσῶν» καὶ ἐκδοθέντος κατὰ τὸ 1901.